shrImadbhAgavataM - dvAdashaskandhaH

શ્રીમદ્ભાગવતં - દ્વાદશસ્કન્ધઃ

Document Information

Text title : shrImadbhAgavatam - 12 - dvAdashaskandhaH

File name : bhagpur-12.itx

Category : purana, shrimadbhagavatam, vyAsa, krishna

Location : doc_purana

Proofread by : PSA Easwaran

Latest update : July 4, 2021

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

May 15, 2025

sanskritdocuments.org

shrImadbhAgavataM - dvAdashaskandhaH

શ્રીમદ્ભાગવતં - દ્વાદશસ્કન્ધઃ

શ્રીમદ્ભાગવતં - દ્વાદશસ્કન્ધઃ

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ દ્વાદશસ્કન્ધઃ ॥

॥ પ્રથમોઽધ્યાયઃ - ૧ ॥

રાજોવાચ

સ્વધામાનુગતે કૃષ્ણે યદુવંશવિભૂષણે ।

કસ્ય વંશોઽભવત્પૃથ્વ્યામેતદાચક્ષ્વ મે મુને ॥ ૧॥

શ્રીશુક ઉવાચ

યોઽન્ત્યઃ પુરઞ્જયો નામ ભાવ્યો બાર્હદ્રથો નૃપ ।

તસ્યામાત્યસ્તુ શુનકો હત્વા સ્વામિનમાત્મજમ્ ॥ ૨॥

પ્રદ્યોતસંજ્ઞં રાજાનં કર્તા યત્પાલકઃ સુતઃ ।

વિશાખયૂપસ્તત્પુત્રો ભવિતા રાજકસ્તતઃ ॥ ૩॥

નન્દિવર્ધનસ્તત્પુત્રઃ પઞ્ચ પ્રદ્યોતના ઇમે ।

અષ્ટાત્રિંશોત્તરશતં ભોક્ષ્યન્તિ પૃથિવીં નૃપાઃ ॥ ૪॥

શિશુનાગસ્તતો ભાવ્યઃ કાકવર્ણસ્તુ તત્સુતઃ ।

ક્ષેમધર્મા તસ્ય સુતઃ ક્ષેત્રજ્ઞઃ ક્ષેમધર્મજઃ ॥ ૫॥

વિધિસારઃ સુતસ્તસ્યાજાતશત્રુર્ભવિષ્યતિ ।

દર્ભકસ્તત્સુતો ભાવી દર્ભકસ્યાજયઃ સ્મૃતઃ ॥ ૬॥

નન્દિવર્ધન આજેયો મહાનન્દિઃ સુતસ્તતઃ ।

શિશુનાગા દશૈવૈતે ષષ્ટ્યુત્તરશતત્રયમ્ ॥ ૭॥

સમા ભોક્ષ્યન્તિ પૃથિવીં કુરુશ્રેષ્ઠ કલૌ નૃપાઃ ।

મહાનન્દિસુતો રાજન્ શૂદ્રીગર્ભોદ્ભવો બલી ॥ ૮॥

મહાપદ્મપતિઃ કશ્ચિન્નન્દઃ ક્ષત્રવિનાશકૃત્ ।
તતો નૃપા ભવિષ્યન્તિ શૂદ્રપ્રાયાસ્ત્વધાર્મિકાઃ ॥ ૯॥

સ એકચ્છત્રાં પૃથિવીમનુલ્લઙ્ઘિતશાસનઃ ।
શાસિષ્યતિ મહાપદ્મો દ્વિતીય ઇવ ભાર્ગવઃ ॥ ૧૦॥

તસ્ય ચાષ્ટૌ ભવિષ્યન્તિ સુમાલ્યપ્રમુખાઃ સુતાઃ ।
ય ઇમાં ભોક્ષ્યન્તિ મહીં રાજાનઃ સ્મ શતં સમાઃ ॥ ૧૧॥

નવનન્દાન્ દ્વિજઃ કશ્ચિત્પ્રપન્નાનુદ્ધરિષ્યતિ ।
તેષામભાવે જગતીં મૌર્યા ભોક્ષ્યન્તિ વૈ કલૌ ॥ ૧૨॥

સ એવ ચન્દ્રગુપ્તં વૈ દ્વિજો રાજ્યેઽભિષેક્ષ્યતિ ।
તત્સુતો વારિસારસ્તુ તતશ્ચાશોકવર્ધનઃ ॥ ૧૩॥

સુયશા ભવિતા તસ્ય સઙ્ગતઃ સુયશઃ સુતઃ ।
શાલિશૂકસ્તતસ્તસ્ય સોમશર્મા ભવિષ્યતિ ॥ ૧૪॥

શતધન્વા તતસ્તસ્ય ભવિતા તદ્બૃહદ્રથઃ ।
મૌર્યા હ્યેતે દશ નૃપાઃ સપ્તત્રિંશચ્છતોત્તરમ્ ।
સમા ભોક્ષ્યન્તિ પૃથિવીં કલૌ કુરુકુલોદ્વહ ॥ ૧૫॥

હત્વા બૃહદ્રથં મૌર્યં તસ્ય સેનાપતિઃ કલૌ ।
પુષ્યમિત્રસ્તુ શુઙ્ગાહ્વઃ સ્વયં રાજ્યં કરિષ્યતિ
અગ્નિમિત્રસ્તતસ્તસ્માત્સુજ્યેષ્ઠોઽથ ભવિષ્યતિ ॥ ૧૬॥

વસુમિત્રો ભદ્રકશ્ચ પુલિન્દો ભવિતા તતઃ ।
તતો ઘોષઃ સુતસ્તસ્માદ્વજ્રમિત્રો ભવિષ્યતિ ॥ ૧૭॥

તતો ભાગવતસ્તસ્માદ્દેવભૂતિરિતિ શ્રુતઃ ।
શુઙ્ગા દશૈતે ભોક્ષ્યન્તિ ભૂમિં વર્ષશતાધિકમ્ ॥ ૧૮॥

તતઃ કણ્વાનિયં ભૂમિર્યાસ્યત્યલ્પગુણાન્ નૃપ ।
શુઙ્ગં હત્વા દેવભૂતિં કણ્વોઽમાત્યસ્તુ કામિનમ્ ॥ ૧૯॥

સ્વયં કરિષ્યતે રાજ્યં વસુદેવો મહામતિઃ ।
તસ્ય પુત્રસ્તુ ભૂમિત્રસ્તસ્ય નારાયણઃ સુતઃ ।
નારાયણસ્ય ભવિતા સુશર્મા નામ વિશ્રુતઃ ॥ ૨૦॥

કાણ્વાયના ઇમે ભૂમિં ચત્વારિંશચ્ચ પઞ્ચ ચ ।
શતાનિ ત્રીણિ ભોક્ષ્યન્તિ વર્ષાણાં ચ કલૌ યુગે ॥ ૨૧॥

હત્વા કાણ્વં સુશર્માણં તદ્ભૃત્યો વૃષલો બલી ।
ગાં ભોક્ષ્યત્યન્ધ્રજાતીયઃ કઞ્ચિત્કાલમસત્તમઃ ॥ ૨૨॥

કૃષ્ણનામાથ તદ્ભ્રાતા ભવિતા પૃથિવીપતિઃ ।
શ્રીશાન્તકર્ણસ્તત્પુત્રઃ પૌર્ણમાસસ્તુ તત્સુતઃ ॥ ૨૩॥

લમ્બોદરસ્તુ તત્પુત્રસ્તસ્માચ્ચિબિલકો નૃપઃ ।
મેઘસ્વાતિશ્ચિબિલકાદટમાનસ્તુ તસ્ય ચ ॥ ૨૪॥

અનિષ્ટકર્મા હાલેયસ્તલકસ્તસ્ય ચાત્મજઃ ।
પુરીષભીરુસ્તત્પુત્રસ્તતો રાજા સુનન્દનઃ ॥ ૨૫॥

ચકોરો બહવો યત્ર શિવસ્વાતિરરિન્દમઃ ।
તસ્યાપિ ગોમતીપુત્રઃ પુરીમાન્ ભવિતા તતઃ ॥ ૨૬॥

મેદશિરાઃ શિવસ્કન્દો યજ્ઞશ્રીસ્તત્સુતસ્તતઃ ।
વિજયસ્તત્સુતો ભાવ્યશ્ચન્દ્રવિજ્ઞઃ સ લોમધિઃ ॥ ૨૭॥

એતે ત્રિંશન્નૃપતયશ્ચત્વાર્યબ્દશતાનિ ચ ।
ષટ્પઞ્ચાશચ્ચ પૃથિવીં ભોક્ષ્યન્તિ કુરુનન્દન ॥ ૨૮॥

સપ્તાભીરા આવભૃત્યા દશગર્દભિનો નૃપાઃ ।
કઙ્કાઃ ષોડશ ભૂપાલા ભવિષ્યન્ત્યતિલોલુપાઃ ॥ ૨૯॥

તતોઽષ્ટૌ યવના ભાવ્યાશ્ચતુર્દશ તુરુષ્કકાઃ ।
ભૂયો દશ ગુરુણ્ડાશ્ચ મૌલા એકાદશૈવ તુ ॥ ૩૦॥

એતે ભોક્ષ્યન્તિ પૃથિવીં દશવર્ષશતાનિ ચ ।
નવાધિકાં ચ નવતિં મૌલા એકાદશ ક્ષિતિમ્ ॥ ૩૧॥

ભોક્ષ્યન્ત્યબ્દશતાન્યઙ્ગ ત્રીણિ તૈઃ સંસ્થિતે તતઃ ।
કિલકિલાયાં નૃપતયો ભૂતનન્દોઽથ વઙ્ગિરિઃ ॥ ૩૨॥

શિશુનન્દિશ્ચ તદ્ભ્રાતા યશોનન્દિઃ પ્રવીરકઃ ।
ઇત્યેતે વૈ વર્ષશતં ભવિષ્યન્ત્યધિકાનિ ષટ્ ॥ ૩૩॥

તેષાં ત્રયોદશ સુતા ભવિતારશ્ચ બાહ્લિકાઃ ।
પુષ્પમિત્રોઽથ રાજન્યો દુર્મિત્રોઽસ્ય તથૈવ ચ ॥ ૩૪॥

એકકાલા ઇમે ભૂપાઃ સપ્તાન્ધ્રાઃ સપ્ત કોસલાઃ ।
વિદૂરપતયો ભાવ્યા નિષધાસ્તત એવ હિ ॥ ૩૫॥

માગધાનાં તુ ભવિતા વિશ્વસ્ફૂર્જિઃ પુરઞ્જયઃ ।
કરિષ્યત્યપરો વર્ણાન્ પુલિન્દયદુમદ્રકાન્ ॥ ૩૬॥

પ્રજાશ્ચાબ્રહ્મભૂયિષ્ઠાઃ સ્થાપયિષ્યતિ દુર્મતિઃ ।
વીર્યવાન્ ક્ષત્રમુત્સાદ્ય પદ્મવત્યાં સ વૈ પુરિ ।
અનુગઙ્ગમાપ્રયાગં ગુપ્તાં ભોક્ષ્યતિ મેદિનીમ્ ॥ ૩૭॥

સૌરાષ્ટ્રાવન્ત્યાભીરાશ્ચ શૂરા અર્બુદમાલવાઃ ।
વ્રાત્યા દ્વિજા ભવિષ્યન્તિ શૂદ્રપ્રાયા જનાધિપાઃ ॥ ૩૮॥

સિન્ધોસ્તટં ચન્દ્રભાગાં કૌન્તીં કાશ્મીરમણ્ડલમ્ ।
ભોક્ષ્યન્તિ શૂદ્રા વ્રાત્યાદ્યા મ્લેચ્છાશ્ચાબ્રહ્મવર્ચસઃ ॥ ૩૯॥

તુલ્યકાલા ઇમે રાજન્ મ્લેચ્છપ્રાયાશ્ચ ભૂભૃતઃ ।
એતેઽધર્માનૃતપરાઃ ફલ્ગુદાસ્તીવ્રમન્યવઃ ॥ ૪૦॥

સ્ત્રીબાલગોદ્વિજઘ્નાશ્ચ પરદારધનાદૃતાઃ ।
ઉદિતાસ્તમિતપ્રાયા અલ્પસત્ત્વાલ્પકાયુષઃ ॥ ૪૧॥

અસંસ્કૃતાઃ ક્રિયાહીના રજસા તમસાઽઽવૃતાઃ ।
પ્રજાસ્તે ભક્ષયિષ્યન્તિ મ્લેચ્છા રાજન્યરૂપિણઃ ॥ ૪૨॥

તન્નાથાસ્તે જનપદાસ્તચ્છીલાચારવાદિનઃ ।
અન્યોન્યતો રાજભિશ્ચ ક્ષયં યાસ્યન્તિ પીડિતાઃ ॥ ૪૩॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે પ્રથમોઽધ્યાયઃ ॥ ૧॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ દ્વિતીયોऽધ્યાયઃ - ૨ ॥

શ્રીશુક ઉવાચ
તતશ્ચાનુદિનં ધર્મઃ સત્યં શૌચં ક્ષમા દયા ।
કાલેન બલિના રાજન્નઙ્ક્ષ્યત્યાયુર્બલં સ્મૃતિઃ ॥ ૧॥

વિત્તમેવ કલૌ નૄણાં જન્માચારગુણોદયઃ ।
ધર્મન્યાયવ્યવસ્થાયાં કારણં બલમેવ હિ ॥ ૨॥

દામ્પત્યેऽભિરુચિર્હેતુર્માયૈવ વ્યાવહારિકે ।
સ્ત્રીત્વે પુંસ્ત્વે ચ હિ રતિર્વિપ્રત્વે સૂત્રમેવ હિ ॥ ૩॥

લિઙ્ગમેવાશ્રમખ્યાતાવન્યોન્યાપત્તિકારણમ્ ।
અવૃત્ત્યા ન્યાયદૌર્બલ્યં પાણ્ડિત્યે ચાપલં વચઃ ॥ ૪॥

અનાઢ્યતૈવાસાધુત્વે સાધુત્વે દમ્ભ એવ તુ ।
સ્વીકાર એવ ચોદ્વાહે સ્નાનમેવ પ્રસાધનમ્ ॥ ૫॥

દૂરે વાર્યયનં તીર્થં લાવણ્યં કેશધારણમ્ ।
ઉદરમ્ભરતા સ્વાર્થઃ સત્યત્વે ધાર્ષ્ટ્યમેવ હિ ॥ ૬॥

દાક્ષ્યં કુટુમ્બભરણં યશોऽર્થે ધર્મસેવનમ્ ।
એવં પ્રજાભિર્દુષ્ટાભિરાકીર્ણે ક્ષિતિમણ્ડલે ॥ ૭॥

બ્રહ્મવિટ્ક્ષત્રશૂદ્રાણાં યો બલી ભવિતા નૃપઃ ।
પ્રજા હિ લુબ્ધૈ રાજન્યૈર્નિર્ઘૃણૈર્દસ્યુધર્મભિઃ ॥ ૮॥

આચ્છિન્નદારદ્રવિણા યાસ્યન્તિ ગિરિકાનનમ્ ।
શાકમૂલામિષક્ષૌદ્રફલપુષ્પાષ્ટિભોજનાઃ ॥ ૯॥

અનાવૃષ્ટ્યા વિનઙ્ક્ષ્યન્તિ દુર્ભિક્ષકરપીડિતાઃ ।
શીતવાતાતપપ્રાવૃડ્ હિમૈરન્યોન્યતઃ પ્રજાઃ ॥ ૧૦॥

ક્ષુત્તૃડ્ભ્યાં વ્યાધિભિશ્ચૈવ સન્તપ્સ્યન્તે ચ ચિન્તયા ।
ત્રિંશદ્વિંશતિ વર્ષાણિ પરમાયુઃ કલૌ નૃણામ્ ॥ ૧૧॥

ક્ષીયમાણેષુ દેહેષુ દેહિનાં કલિદોષતઃ ।
વર્ણાશ્રમવતાં ધર્મે નષ્ટે વેદપથે નૃણામ્ ॥ ૧૨॥

પાખણ્ડપ્રચુરે ધર્મે દસ્યુપ્રાયેષુ રાજસુ ।
ચૌર્યાનૃતવૃથાહિંસા નાનાવૃત્તિષુ વૈ નૃષુ ॥ ૧૩॥

શૂદ્રપ્રાયેષુ વર્ણેષુ ચ્છાગપ્રાયાસુ ધેનુષુ ।
ગૃહપ્રાયેષ્વાશ્રમેષુ યૌનપ્રાયેષુ બન્ધુષુ ॥ ૧૪॥

અણુપ્રાયાસ્વોષધીષુ શમીપ્રાયેષુ સ્થાસ્નુષુ ।
વિદ્યુત્પ્રાયેષુ મેઘેષુ શૂન્યપ્રાયેષુ સદ્મસુ ॥ ૧૫॥

ઇત્થં કલૌ ગતપ્રાયે જનેષુ ખરધર્મિષુ ।
ધર્મત્રાણાય સત્ત્વેન ભગવાનવતરિષ્યતિ ॥ ૧૬॥

ચરાચરગુરોર્વિષ્ણોરીશ્વરસ્યાખિલાત્મનઃ ।
ધર્મત્રાણાય સાધૂનાં જન્મકર્માપનુત્તયે ॥ ૧૭॥

શમ્ભલગ્રામમુખ્યસ્ય બ્રાહ્મણસ્ય મહાત્મનઃ ।
ભવને વિષ્ણુયશસઃ કલ્કિઃ પ્રાદુર્ભવિષ્યતિ ॥ ૧૮॥

અશ્વમાશુગમારુહ્ય દેવદત્તં જગત્પતિઃ ।
અસિનાસાધુદમનમષ્ટૈશ્વર્યગુણાન્વિતઃ ॥ ૧૯॥

વિચરન્નાશુના ક્ષોણ્યાં હયેનાપ્રતિમદ્યુતિઃ ।
નૃપલિઙ્ગચ્છદો દસ્યૂન્ કોટિશો નિહનિષ્યતિ ॥ ૨૦॥

અથ તેષાં ભવિષ્યન્તિ મનાંસિ વિશદાનિ વૈ ।
વાસુદેવાઙ્ગરાગાતિ પુણ્યગન્ધાનિલસ્પૃશામ્ ।
પૌરજાનપદાનાં વૈ હતેષ્વખિલદસ્યુષુ ॥ ૨૧॥

તેષાં પ્રજાવિસર્ગશ્ચ સ્થવિષ્ઠઃ સમ્ભવિષ્યતિ ।
વાસુદેવે ભગવતિ સત્ત્વમૂર્તૌ હૃદિ સ્થિતે ॥ ૨૨॥

યદાવતીર્ણો ભગવાન્ કલ્કિર્ધર્મપતિર્હરિઃ ।
કૃતં ભવિષ્યતિ તદા પ્રજા સૂતિશ્ચ સાત્ત્વિકી ॥ ૨૩॥

યદા ચન્દ્રશ્ચ સૂર્યશ્ચ તથા તિષ્યબૃહસ્પતી ।
એકરાશૌ સમેષ્યન્તિ ભવિષ્યતિ તદા કૃતમ્ ॥ ૨૪॥

યેઽતીતા વર્તમાના યે ભવિષ્યન્તિ ચ પાર્થિવાઃ ।
તે ત ઉદ્દેશતઃ પ્રોક્તા વંશીયાઃ સોમસૂર્યયોઃ ॥ ૨૫॥

આરભ્ય ભવતો જન્મ યાવન્નન્દાભિષેચનમ્ ।
એતદ્વર્ષસહસ્રં તુ શતં પઞ્ચદશોત્તરમ્ ॥ ૨૬॥

સપ્તર્ષીણાં તુ યૌ પૂર્વૌ દૃશ્યેતે ઉદિતૌ દિવિ ।
તયોસ્તુ મધ્યે નક્ષત્રં દૃશ્યતે યત્સમં નિશિ ॥ ૨૭॥

તેનૈત ઋષયો યુક્તાસ્તિષ્ઠન્ત્યબ્દશતં નૃણામ્ ।
તે ત્વદીયે દ્વિજાઃ કાલે અધુના ચાશ્રિતા મઘાઃ ॥ ૨૮॥

વિષ્ણોર્ભગવતો ભાનુઃ કૃષ્ણાખ્યોઽસૌ દિવં ગતઃ ।
તદાવિશત્કલિર્લોકં પાપે યદ્રમતે જનઃ ॥ ૨૯॥

યાવત્સ પાદપદ્માભ્યાં સ્પૃશન્નાસ્તે રમાપતિઃ ।
તાવત્કલિર્વૈ પૃથિવીં પરાક્રાન્તું ન ચાશકત્ ॥ ૩૦॥

યદા દેવર્ષયઃ સપ્ત મઘાસુ વિચરન્તિ હિ ।
તદા પ્રવૃત્તસ્તુ કલિર્દ્વાદશાબ્દશતાત્મકઃ ॥ ૩૧॥

યદા મઘાભ્યો યાસ્યન્તિ પૂર્વાષાઢાં મહર્ષયઃ ।
તદા નન્દાત્પ્રભૃત્યેષ કલિર્વૃદ્ધિં ગમિષ્યતિ ॥ ૩૨॥

યસ્મિન્ કૃષ્ણો દિવં યાતસ્તસ્મિન્નેવ તદાહનિ ।
પ્રતિપન્નં કલિયુગમિતિ પ્રાહુઃ પુરાવિદઃ ॥ ૩૩॥

દિવ્યાબ્દાનાં સહસ્રાન્તે ચતુર્થે તુ પુનઃ કૃતમ્ ।
ભવિષ્યતિ યદા નૃણાં મન આત્મપ્રકાશકમ્ ॥ ૩૪॥

ઇત્યેષ માનવો વંશો યથા સઙ્ખ્યાયતે ભુવિ ।
તથા વિટ્શૂદ્રવિપ્રાણાં તાસ્તા જ્ઞેયા યુગે યુગે ॥ ૩૫॥

એતેષાં નામલિઙ્ગાનાં પુરુષાણાં મહાત્મનામ્ ।
કથામાત્રાવશિષ્ટાનાં કીર્તિરેવ સ્થિતા ભુવિ ॥ ૩૬॥

દેવાપિઃ શન્તનોર્ભ્રાતા મરુશ્ચેક્ષ્વાકુવંશજઃ ।
કલાપગ્રામ આસાતે મહાયોગબલાન્વિતૌ ॥ ૩૭॥

તાવિહૈત્ય કલેરન્તે વાસુદેવાનુશિક્ષિતૌ ।
વર્ણાશ્રમયુતં ધર્મં પૂર્વવત્પ્રથયિષ્યતઃ ॥ ૩૮॥

કૃતં ત્રેતા દ્વાપરં ચ કલિશ્ચેતિ ચતુર્યુગમ્ ।
અનેન ક્રમયોગેન ભુવિ પ્રાણિષુ વર્તતે ॥ ૩૯॥

રાજન્નેતે મયા પ્રોક્તા નરદેવાસ્તથાપરે ।
ભૂમૌ મમત્વં કૃત્વાન્તે હિત્વેમાં નિધનં ગતાઃ ॥ ૪૦॥

કૃમિવિડ્ભસ્મસંજ્ઞાન્તે રાજનામ્નોઽપિ યસ્ય ચ ।
ભૂતધ્રુક્ તત્કૃતે સ્વાર્થં કિં વેદ નિરયો યતઃ ॥ ૪૧॥

કથં સેયમખણ્ડા ભૂઃ પૂર્વૈર્મે પુરુષૈર્ધૃતા ।
મત્પુત્રસ્ય ચ પૌત્રસ્ય મત્પૂર્વા વંશજસ્ય વા ॥ ૪૨॥

તેજોઽબન્નમયં કાયં ગૃહીત્વાઽઽત્મતયાબુધાઃ ।
મહીં મમતયા ચોભૌ હિત્વાન્તેઽદર્શનં ગતાઃ ॥ ૪૩॥

યે યે ભૂપતયો રાજન્ ભુઞ્જન્તિ ભુવમોજસા ।
કાલેન તે કૃતાઃ સર્વે કથામાત્રાઃ કથાસુ ચ ॥ ૪૪॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે દ્વિતીયોઽધ્યાયઃ ॥ ૨॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ તૃતીયોઽધ્યાયઃ - ૩ ॥

શ્રીશુક ઉવાચ
દૃષ્ટ્વાઽઽત્મનિ જયે વ્યગ્રાન્ નૃપાન્ હસતિ ભૂરિયમ્ ।
અહો મા વિજિગીષન્તિ મૃત્યોઃ ક્રીડનકા નૃપાઃ ॥ ૧॥

કામ એષ નરેન્દ્રાણાં મોઘઃ સ્યાદ્વિદુષામપિ ।
યેન ફેનોપમે પિણ્ડે યેઽતિવિશ્રમ્ભિતા નૃપાઃ ॥ ૨॥

પૂર્વં નિર્જિત્ય ષડ્વર્ગં જેષ્યામો રાજમન્ત્રિણઃ ।
તતઃ સચિવપૌરાપ્તકરીન્દ્રાનસ્ય કણ્ટકાન્ ॥ ૩॥

એવં ક્રમેણ જેષ્યામઃ પૃથ્વીં સાગરમેખલામ્ ।
ઇત્યાશાબદ્ધહૃદયા ન પશ્યન્ત્યન્તિકેઽન્તકમ્ ॥ ૪॥

સમુદ્રાવરણાં જિત્વા માં વિશન્ત્યબ્ધિમોજસા ।
કિયદાત્મજયસ્યૈતન્મુક્તિરાત્મજયે ફલમ્ ॥ ૫॥

યાં વિસૃજ્યૈવ મનવસ્તત્સુતાશ્ચ કુરૂદ્વહ ।

ગતા યથાગતં યુદ્ધે તાં માં જેષ્યન્ત્યબુદ્ધયઃ ॥ ૬॥

મત્કૃતે પિતૃપુત્રાણાં ભ્રાતૄણાં ચાપિ વિગ્રહઃ ।
જાયતે હ્યસતાં રાજ્યે મમતાબદ્ધચેતસામ્ ॥ ૭॥

મમૈવેયં મહી કૃત્સ્ના ન તે મૂઢેતિ વાદિનઃ ।
સ્પર્ધમાના મિથો ઘ્નન્તિ મ્રિયન્તે મત્કૃતે નૃપાઃ ॥ ૮॥

પૃથુઃ પુરૂરવા ગાધિર્નહુષો ભરતોઽર્જુનઃ ।
માન્ધાતા સગરો રામઃ ખટ્વાઙ્ગો ધુન્ધુહા રઘુઃ ॥ ૯॥

તૃણબિન્દુર્યયાતિશ્ચ શર્યાતિઃ શન્તનુર્ગયઃ ।
ભગીરથઃ કુવલયાશ્વઃ કકુત્સ્થો નૈષધો નૃગઃ ॥ ૧૦॥

હિરણ્યકશિપુર્વૃત્રો રાવણો લોકરાવણઃ ।
નમુચિઃ શમ્બરો ભૌમો હિરણ્યાક્ષોઽથ તારકઃ ॥ ૧૧॥

અન્યે ચ બહવો દૈત્યા રાજાનો યે મહેશ્વરાઃ ।
સર્વે સર્વવિદઃ શૂરાઃ સર્વે સર્વજિતોઽજિતાઃ ॥ ૧૨॥

મમતાં મય્યવર્તન્ત કૃત્વોચ્ચૈર્મર્ત્યધર્મિણઃ ।
કથાવશેષાઃ કાલેન હ્યકૃતાર્થાઃ કૃતા વિભો ॥ ૧૩॥

કથા ઇમાસ્તે કથિતા મહીયસાં
વિતાય લોકેષુ યશઃ પરેયુષામ્ ।
વિજ્ઞાનવૈરાગ્યવિવક્ષયા વિભો
વચો વિભૂતીર્ન તુ પારમાર્થ્યમ્ ॥ ૧૪॥

યસ્તૂત્તમશ્લોકગુણાનુવાદઃ
સઙ્ગીયતેઽભીક્ષ્ણમમઙ્ગલઘ્નઃ ।
તમેવ નિત્યં શ ૃણુયાદભીક્ષ્ણં
કૃષ્ણેઽમલાં ભક્તિમભીપ્સમાનઃ ॥ ૧૫॥

રાજોવાચ
કેનોપાયેન ભગવન્ કલેર્દોષાન્ કલૌ જનાઃ ।
વિધમિષ્યન્ત્યુપચિતાંસ્તન્મે બ્રૂહિ યથા મુને ॥ ૧૬॥

યુગાનિ યુગધર્માંશ્ચ માનં પ્રલયકલ્પયોઃ ।
કાલસ્યેશ્વરરૂપસ્ય ગતિં વિષ્ણોર્મહાત્મનઃ ॥ ૧૭॥

શ્રીશુક ઉવાચ
કૃતે પ્રવર્તતે ધર્મશ્ચતુષ્પાત્તજ્જનૈર્ધૃતઃ ।
સત્યં દયા તપો દાનમિતિ પાદા વિભોર્નૃપ ॥ ૧૮॥

સન્તુષ્ટાઃ કરુણા મૈત્રાઃ શાન્તા દાન્તાસ્તિતિક્ષવઃ ।
આત્મારામાઃ સમદૃશઃ પ્રાયશઃ શ્રમણા જનાઃ ॥ ૧૯॥

ત્રેતાયાં ધર્મપાદાનાં તુર્યાંશો હીયતે શનૈઃ ।
અધર્મપાદૈરનૃતહિંસાસન્તોષવિગ્રહૈઃ ॥ ૨૦॥

તદા ક્રિયા તપો નિષ્ઠા નાતિહિંસ્રા ન લમ્પટાઃ ।
ત્રૈવર્ગિકાસ્ત્રયીવૃદ્ધા વર્ણા બ્રહ્મોત્તરા નૃપ ॥ ૨૧॥

તપઃસત્યદયાદાનેષ્વર્ધં હ્રસતિ દ્વાપરે ।
હિંસાતુષ્ટ્યનૃતદ્વેષૈર્ધર્મસ્યાધર્મલક્ષણૈઃ ॥ ૨૨॥

યશસ્વિનો મહાશાલાઃ સ્વાધ્યાયાધ્યયને રતાઃ ।
આઢ્યાઃ કુટુમ્બિનો હૃષ્ટા વર્ણાઃ ક્ષત્રદ્વિજોત્તરાઃ ॥ ૨૩॥

કલૌ તુ ધર્મહેતુનાં તુર્યાંશોઽધર્મહેતુભિઃ ।
એધમાનૈઃ ક્ષીયમાણો હ્યન્તે સોઽપિ વિનઙ્ક્ષ્યતિ ॥ ૨૪॥

તસ્મિન્ લુબ્ધા દુરાચારા નિર્દયાઃ શુષ્કવૈરિણઃ ।
દુર્ભગા ભૂરિતર્ષાશ્ચ શૂદ્રદાશોત્તરાઃ પ્રજાઃ ॥ ૨૫॥

સત્ત્વં રજસ્તમ ઇતિ દૃશ્યન્તે પુરુષે ગુણાઃ ।
કાલસઞ્ચોદિતાસ્તે વૈ પરિવર્તન્ત આત્મનિ ॥ ૨૬॥

પ્રભવન્તિ યદા સત્ત્વે મનોબુદ્ધીન્દ્રિયાણિ ચ ।
તદા કૃતયુગં વિદ્યાજ્જ્ઞાને તપસિ યદ્રુચિઃ ॥ ૨૭॥

યદા ધર્માર્થકામેષુ ભક્તિર્ભવતિ દેહિનામ્ ।
તદા ત્રેતા રજો વૃત્તિરિતિ જાનીહિ બુદ્ધિમન્ ॥ ૨૮॥

યદા લોભસ્ત્વસન્તોષો માનો દમ્ભોઽથ મત્સરઃ ।
કર્મણાં ચાપિ કામ્યાનાં દ્વાપરં તદ્રજસ્તમઃ ॥ ૨૯॥

યદા માયાનૃતં તન્દ્રા નિદ્રા હિંસા વિષાદનમ્ ।
શોકો મોહો ભયં દૈન્યં સ કલિસ્તામસઃ સ્મૃતઃ ॥ ૩૦॥

યસ્માત્ક્ષુદ્રદૃશો મર્ત્યાઃ ક્ષુદ્રભાગ્યા મહાશનાઃ ।

કામિનો વિત્તહીનાશ્ચ સ્વૈરિણ્યશ્ચ સ્ત્રિયોઽસતીઃ ॥ ૩૧॥

દસ્યૂત્કૃષ્ટા જનપદા વેદાઃ પાખણ્ડદૂષિતાઃ ।
રાજાનશ્ચ પ્રજાભક્ષાઃ શિશ્નોદરપરા દ્વિજાઃ ॥ ૩૨॥

અવ્રતા વટવોઽશૌચા ભિક્ષવશ્ચ કુટુમ્બિનઃ ।
તપસ્વિનો ગ્રામવાસા ન્યાસિનોઽત્યર્થલોલુપાઃ ॥ ૩૩॥

હ્રસ્વકાયા મહાહારા ભૂર્યપત્યા ગતહ્રિયઃ ।
શશ્વત્કટુકભાષિણ્યશ્ચૌર્યમાયોરુસાહસાઃ ॥ ૩૪॥

પણયિષ્યન્તિ વૈ ક્ષુદ્રાઃ કિરાટાઃ કૂટકારિણઃ ।
અનાપદ્યપિ મંસ્યન્તે વાર્તાં સાધુ જુગુપ્સિતામ્ ॥ ૩૫॥

પતિં ત્યક્ષ્યન્તિ નિર્દ્રવ્યં ભૃત્યા અપ્યખિલોત્તમમ્ ।
ભૃત્યં વિપન્નં પતયઃ કૌલં ગાશ્ચાપયસ્વિનીઃ ॥ ૩૬॥

પિતૃભ્રાતૃસુહૃજ્જ્ઞાતીન્ હિત્વા સૌરતસૌહૃદાઃ ।
નનાન્દૃશ્યાલસંવાદા દીનાઃ સ્ત્રૈણાઃ કલૌ નરાઃ ॥ ૩૭॥

શૂદ્રાઃ પ્રતિગ્રહીષ્યન્તિ તપોવેષોપજીવિનઃ ।
ધર્મં વક્ષ્યન્ત્યધર્મજ્ઞા અધિરુહ્યોત્તમાસનમ્ ॥ ૩૮॥

નિત્યમુદ્વિગ્નમનસો દુર્ભિક્ષકરકર્શિતાઃ ।
નિરન્ને ભૂતલે રાજન્નનાવૃષ્ટિભયાતુરાઃ ॥ ૩૯॥

વાસોઽન્નપાનશયનવ્યવાયસ્નાનભૂષણૈઃ ।
હીનાઃ પિશાચસન્દર્શા ભવિષ્યન્તિ કલૌ પ્રજાઃ ॥ ૪૦॥

કલૌ કાકિણિકેઽપ્યર્થે વિગૃહ્ય ત્યક્તસૌહૃદાઃ ।
ત્યક્ષ્યન્તિ ચ પ્રિયાન્ પ્રાણાન્ હનિષ્યન્તિ સ્વકાનપિ ॥ ૪૧॥

ન રક્ષિષ્યન્તિ મનુજાઃ સ્થવિરૌ પિતરાવપિ ।
પુત્રાન્ સર્વાર્થકુશલાન્ ક્ષુદ્રાઃ શિશ્નોદરમ્ભરાઃ ॥ ૪૨॥

કલૌ ન રાજન્ જગતાં પરં ગુરું
ત્રિલોકનાથાનતપાદપઙ્કજમ્ ।
પ્રાયેણ મર્ત્યા ભગવન્તમચ્યુતં
યક્ષ્યન્તિ પાખણ્ડવિભિન્નચેતસઃ ॥ ૪૩॥

યન્નામધેયં મ્રિયમાણ આતુરઃ

પતન્ સ્ખલન્ વા વિવશો ગૃણન્ પુમાન્ ।
વિમુક્તકર્માર્ગલ ઉત્તમાં ગતિં
પ્રાપ્નોતિ યક્ષ્યન્તિ ન તં કલૌ જનાઃ ॥ ૪૪॥

પુંસાં કલિકૃતાન્ દોષાન્ દ્રવ્યદેશાત્મસમ્ભવાન્ ।
સર્વાન્ હરતિ ચિત્તસ્થો ભગવાન્ પુરુષોત્તમઃ ॥ ૪૫॥

શ્રુતઃ સઙ્કીર્તિતો ધ્યાતઃ પૂજિતશ્ચાદૃતોઽપિ વા ।
નૃણાં ધુનોતિ ભગવાન્ હૃત્સ્થો જન્માયુતાશુભમ્ ॥ ૪૬॥

યથા હેમ્નિ સ્થિતો વહ્નિર્દુર્વર્ણં હન્તિ ધાતુજમ્ ।
એવમાત્મગતો વિષ્ણુર્યોગિનામશુભાશયમ્ ॥ ૪૭॥

વિદ્યાતપઃપ્રાણનિરોધમૈત્રી
તીર્થાભિષેકવ્રતદાનજપ્યૈઃ ।
નાત્યન્તશુદ્ધિં લભતેઽન્તરાત્મા
યથા હૃદિસ્થે ભગવત્યનન્તે ॥ ૪૮॥

તસ્માત્સર્વાત્મના રાજન્ હૃદિસ્થં કુરુ કેશવમ્ ।
મ્રિયમાણો હ્યવહિતસ્તતો યાસિ પરાં ગતિમ્ ॥ ૪૯॥

મ્રિયમાણૈરભિધ્યેયો ભગવાન્ પરમેશ્વરઃ ।
આત્મભાવં નયત્યઙ્ગ સર્વાત્મા સર્વસંશ્રયઃ ॥ ૫૦॥

કલેર્દોષનિધે રાજન્નસ્તિ હ્યેકો મહાન્ ગુણઃ ।
કીર્તનાદેવ કૃષ્ણસ્ય મુક્તસઙ્ગઃ પરં વ્રજેત્ ॥ ૫૧॥

કૃતે યદ્ધ્યાયતો વિષ્ણું ત્રેતાયાં યજતો મખૈઃ ।
દ્વાપરે પરિચર્યાયાં કલૌ તદ્ધરિકીર્તનાત્ ॥ ૫૨॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે તૃતીયોઽધ્યાયઃ ॥ ૩॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ ચતુર્થોઽધ્યાયઃ - ૪ ॥

શ્રીશુક ઉવાચ
કાલસ્તે પરમાણ્વાદિર્દ્વિપરાર્ધાવધિર્નૃપ ।
કથિતો યુગમાનં ચ શ‍ૃણુ કલ્પલયાવપિ ॥ ૧॥

ચતુર્યુગસહસ્રં ચ બ્રહ્મણો દિનમુચ્યતે ।
સ કલ્પો યત્ર મનવશ્ચતુર્દશ વિશામ્પતે ॥ ૨॥

તદન્તે પ્રલયસ્તાવાન્ બ્રાહ્મી રાત્રિરુદાહૃતા ।
ત્રયો લોકા ઇમે તત્ર કલ્પન્તે પ્રલયાય હિ ॥ ૩॥

એષ નૈમિત્તિકઃ પ્રોક્તઃ પ્રલયો યત્ર વિશ્વસૃક્ ।
શેતેઽનન્તાસનો વિશ્વમાત્મસાત્કૃત્ય ચાત્મભૂઃ ॥ ૪॥

દ્વિપરાર્ધે ત્વતિક્રાન્તે બ્રહ્મણઃ પરમેષ્ઠિનઃ ।
તદા પ્રકૃતયઃ સપ્ત કલ્પન્તે પ્રલયાય વૈ ॥ ૫॥

એષ પ્રાકૃતિકો રાજન્ પ્રલયો યત્ર લીયતે ।
આણ્ડકોશસ્તુ સઙ્ઘાતો વિઘાત ઉપસાદિતે ॥ ૬॥

પર્જન્યઃ શતવર્ષાણિ ભૂમૌ રાજન્ ન વર્ષતિ ।
તદા નિરન્ને હ્યન્યોન્યં ભક્ષમાણાઃ ક્ષુધાર્દિતાઃ ॥ ૭॥

ક્ષયં યાસ્યન્તિ શનકૈઃ કાલેનોપદ્રુતાઃ પ્રજાઃ ।
સામુદ્રં દૈહિકં ભૌમં રસં સાંવર્તકો રવિઃ ॥ ૮॥

રશ્મિભિઃ પિબતે ઘોરૈઃ સર્વં નૈવ વિમુઞ્ચતિ ।
તતઃ સાંવર્તકો વહ્નિઃ સઙ્કર્ષણમુખોત્થિતઃ ॥ ૯॥

દહત્યનિલવેગોત્થઃ શૂન્યાન્ ભૂવિવરાનથ ।
ઉપર્યધઃ સમન્તાચ્ચ શિખાભિર્વહ્નિસૂર્યયોઃ ॥ ૧૦॥

દહ્યમાનં વિભાત્યણ્ડં દગ્ધગોમયપિણ્ડવત્ ।
તતઃ પ્રચણ્ડપવનો વર્ષાણામધિકં શતમ્ ॥ ૧૧॥

પરઃ સાંવર્તકો વાતિ ધૂમ્રં ખં રજસાઽઽવૃતમ્ ।
તતો મેઘકુલાન્યઙ્ગ ચિત્રવર્ણાન્યનેકશઃ ॥ ૧૨॥

શતં વર્ષાણિ વર્ષન્તિ નદન્તિ રભસસ્વનૈઃ ।
તત એકોદકં વિશ્વં બ્રહ્માણ્ડવિવરાન્તરમ્ ॥ ૧૩॥

તદા ભૂમેર્ગન્ધગુણં ગ્રસન્ત્યાપ ઉદપ્લવે ।
ગ્રસ્તગન્ધા તુ પૃથિવી પ્રલયત્વાય કલ્પતે ॥ ૧૪॥

અપાં રસમથો તેજસ્તા લીયન્તેઽથ નીરસાઃ ।
ગ્રસતે તેજસો રૂપં વાયુસ્તદ્રહિતં તદા ॥ ૧૫॥

લીયતે ચાનિલે તેજો વાયોઃ ખં ગ્રસતે ગુણમ્ ।
સ વૈ વિશતિ ખં રાજંસ્તતશ્ચ નભસો ગુણમ્ ॥ ૧૬॥

શબ્દં ગ્રસતિ ભૂતાદિર્નભસ્તમનુલીયતે ।
તૈજસશ્ચેન્દ્રિયાણ્યઙ્ગ દેવાન્ વૈકારિકો ગુણૈઃ ॥ ૧૭॥

મહાન્ ગ્રસત્યહઙ્કારં ગુણાઃ સત્ત્વાદયશ્ચ તમ્ ।
ગ્રસતેઽવ્યાકૃતં રાજન્ ગુણાન્ કાલેન ચોદિતમ્ ॥ ૧૮॥

ન તસ્ય કાલાવયવૈઃ પરિણામાદયો ગુણાઃ ।
અનાદ્યનન્તમવ્યક્તં નિત્યં કારણમવ્યયમ્ ॥ ૧૯॥

ન યત્ર વાચો ન મનો ન સત્ત્વં
તમો રજો વા મહદાદયોઽમી ।
ન પ્રાણબુદ્ધીન્દ્રિયદેવતા વા
ન સન્નિવેશઃ ખલુ લોકકલ્પઃ ॥ ૨૦॥

ન સ્વપ્નજાગ્રન્ન ચ તત્સુષુપ્તં
ન ખં જલં ભૂરનિલોઽગ્નિરર્કઃ ।
સંસુપ્તવચ્છૂન્યવદપ્રતર્ક્યં
તન્મૂલભૂતં પદમામનન્તિ ॥ ૨૧॥

લયઃ પ્રાકૃતિકો હ્યેષ પુરુષાવ્યક્તયોર્યદા ।
શક્તયઃ સમ્પ્રલીયન્તે વિવશાઃ કાલવિદ્રુતાઃ ॥ ૨૨॥

બુદ્ધીન્દ્રિયાર્થરૂપેણ જ્ઞાનં ભાતિ તદાશ્રયમ્ ।
દૃશ્યત્વાવ્યતિરેકાભ્યામાદ્યન્તવદવસ્તુ યત્ ॥ ૨૩॥

દીપશ્ચક્ષુશ્ચ રૂપં ચ જ્યોતિષો ન પૃથગ્ભવેત્ ।
એવં ધીઃ ખાનિ માત્રાશ્ચ ન સ્યુરન્યતમાદૃતાત્ ॥ ૨૪॥

બુદ્ધેર્જાગરણં સ્વપ્નઃ સુષુપ્તિરિતિ ચોચ્યતે ।

માયામાત્રમિદં રાજન્ નાનાત્વં પ્રત્યગાત્મનિ ॥ ૨૫॥

યથા જલધરા વ્યોમ્નિ ભવન્તિ ન ભવન્તિ ચ ।
બ્રહ્મણીદં તથા વિશ્વમવયવ્યુદયાપ્યયાત્ ॥ ૨૬॥

સત્યં હ્યવયવઃ પ્રોક્તઃ સર્વાવયવિનામિહ ।
વિનાર્થેન પ્રતીયેરન્ પટસ્યેવાઙ્ગ તન્તવઃ ॥ ૨૭॥

યત્સામાન્યવિશેષાભ્યામુપલભ્યેત સભ્રમઃ ।
અન્યોન્યાપાશ્રયાત્સર્વમાદ્યન્તવદવસ્તુ યત્ ॥ ૨૮॥

વિકારઃ ખ્યાયમાનોઽપિ પ્રત્યગાત્માનમન્તરા ।
ન નિરૂપ્યોઽસ્ત્યણુરપિ સ્યાચ્ચેચ્ચિત્સમ આત્મવત્ ॥ ૨૯॥

ન હિ સત્યસ્ય નાનાત્વમવિદ્વાન્ યદિ મન્યતે ।
નાનાત્વં છિદ્રયોર્યદ્વજ્જ્યોતિષોર્વાતયોરિવ ॥ ૩૦॥

યથા હિરણ્યં બહુધા સમીયતે
નૃભિઃ ક્રિયાભિર્વ્યવહારવર્ત્મસુ ।
એવં વચોભિર્ભગવાનધોક્ષજો
વ્યાખ્યાયતે લૌકિકવૈદિકૈર્જનૈઃ ॥ ૩૧॥

યથા ઘનોઽર્કપ્રભવોઽર્કદર્શિતો
હ્યર્કાંશભૂતસ્ય ચ ચક્ષુષસ્તમઃ ।
એવં ત્વહં બ્રહ્મ ગુણસ્તદીક્ષિતો
બ્રહ્માંશકસ્યાત્મન આત્મબન્ધનઃ ॥ ૩૨॥

ઘનો યદાર્કપ્રભવો વિદીર્યતે
ચક્ષુઃ સ્વરૂપં રવિમીક્ષતે તદા ।
યદા હ્યહઙ્કાર ઉપાધિરાત્મનો
જિજ્ઞાસયા નશ્યતિ તર્હ્યનુસ્મરેત્ ॥ ૩૩॥

યદૈવમેતેન વિવેકહેતિના
માયામયાહઙ્કરણાત્મબન્ધનમ્ ।
છિત્ત્વાચ્યુતાત્માનુભવોઽવતિષ્ઠતે
તમાહુરાત્યન્તિકમઙ્ગ સમ્પ્લવમ્ ॥ ૩૪॥

નિત્યદા સર્વભૂતાનાં બ્રહ્માદીનાં પરન્તપ ।
ઉત્પત્તિપ્રલયાવેકે સૂક્ષ્મજ્ઞાઃ સમ્પ્રચક્ષતે ॥ ૩૫॥

કાલસ્રોતો જવેનાશુ હ્રિયમાણસ્ય નિત્યદા ।
પરિણામિનામવસ્થાસ્તા જન્મપ્રલયહેતવઃ ॥ ૩૬॥

અનાદ્યન્તવતાનેન કાલેનેશ્વરમૂર્તિના ।
અવસ્થા નૈવ દૃશ્યન્તે વિયતિ જ્યોતિષામિવ ॥ ૩૭॥

નિત્યો નૈમિત્તિકશ્ચૈવ તથા પ્રાકૃતિકો લયઃ ।
આત્યન્તિકશ્ચ કથિતઃ કાલસ્ય ગતિરીદૃશી ॥ ૩૮॥

એતાઃ કુરુશ્રેષ્ઠ જગદ્વિધાતુઃ
નારાયણસ્યાખિલસત્ત્વધામ્નઃ ।
લીલાકથાસ્તે કથિતાઃ સમાસતઃ
કાર્ત્સ્ન્યેન નાજોઽપ્યભિધાતુમીશઃ ॥ ૩૯॥

સંસારસિન્ધુમતિદુસ્તરમુત્તિતીર્ષો-
ર્નાન્યઃ પ્લવો ભગવતઃ પુરુષોત્તમસ્ય ।
લીલાકથારસનિષેવણમન્તરેણ
પુંસો ભવેદ્વિવિધદુઃખદવાર્દિતસ્ય ॥ ૪૦॥

પુરાણસંહિતામેતામૃષિર્નારાયણોઽવ્યયઃ ।
નારદાય પુરા પ્રાહ કૃષ્ણદ્વૈપાયનાય સઃ ॥ ૪૧॥

સ વૈ મહ્યં મહારાજ ભગવાન્ બાદરાયણઃ ।
ઇમાં ભાગવતીં પ્રીતઃ સંહિતાં વેદસમ્મિતામ્ ॥ ૪૨॥

એતાં વક્ષ્યત્યસૌ સૂતઃ ઋષિભ્યો નૈમિષાલયે ।
દીર્ઘસત્રે કુરુશ્રેષ્ઠ સમ્પૃષ્ટઃ શૌનકાદિભિઃ ॥ ૪૩॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે ચતુર્થોઽધ્યાયઃ ॥ ૪॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ પઞ્ચમોઽધ્યાયઃ - ૫ ॥

શ્રીશુક ઉવાચ
અત્રાનુવર્ણ્યતેઽભીક્ષ્ણં વિશ્વાત્મા ભગવાન્ હરિઃ ।
યસ્ય પ્રસાદજો બ્રહ્મા રુદ્રઃ ક્રોધસમુદ્ભવઃ ॥ ૧॥

ત્વં તુ રાજન્ મરિષ્યેતિ પશુબુદ્ધિમિમાં જહિ ।
ન જાતઃ પ્રાગભૂતોઽદ્ય દેહવત્ત્વં ન નઙ્ક્ષ્યસિ ॥ ૨॥

ન ભવિષ્યસિ ભૂત્વા ત્વં પુત્રપૌત્રાદિરૂપવાન્ ।
બીજાઙ્કુરવદ્દેહાદેર્વ્યતિરિક્તો યથાનલઃ ॥ ૩॥

સ્વપ્ને યથા શિરશ્છેદં પઞ્ચત્વાદ્યાત્મનઃ સ્વયમ્ ।
યસ્માત્પશ્યતિ દેહસ્ય તત આત્મા હ્યજોઽમરઃ ॥ ૪॥

ઘટે ભિન્ને યથાઽઽકાશ આકાશઃ સ્યાદ્યથા પુરા ।
એવં દેહે મૃતે જીવો બ્રહ્મ સમ્પદ્યતે પુનઃ ॥ ૫॥

મનઃ સૃજતિ વૈ દેહાન્ ગુણાન્ કર્માણિ ચાત્મનઃ ।
તન્મનઃ સૃજતે માયા તતો જીવસ્ય સંસૃતિઃ ॥ ૬॥

સ્નેહાધિષ્ઠાનવર્ત્યગ્નિસંયોગો યાવદીયતે ।
તતો દીપસ્ય દીપત્વમેવં દેહકૃતો ભવઃ ।
રજઃસત્ત્વતમોવૃત્ત્યા જાયતેઽથ વિનશ્યતિ ॥ ૭॥

ન તત્રાત્મા સ્વયઞ્જ્યોતિર્યો વ્યક્તાવ્યક્તયોઃ પરઃ ।
આકાશ ઇવ ચાધારો ધ્રુવોઽનન્તોપમસ્તતઃ ॥ ૮॥

એવમાત્માનમાત્મસ્થમાત્મનૈવામૃશ પ્રભો ।
બુદ્ધ્યાનુમાનગર્ભિણ્યા વાસુદેવાનુચિન્તયા ॥ ૯॥

ચોદિતો વિપ્રવાક્યેન ન ત્વાં ધક્ષ્યતિ તક્ષકઃ ।
મૃત્યવો નોપધક્ષ્યન્તિ મૃત્યૂનાં મૃત્યુમીશ્વરમ્ ॥ ૧૦॥

અહં બ્રહ્મ પરં ધામ બ્રહ્માહં પરમં પદમ્ ।
એવં સમીક્ષન્નાત્માનમાત્મન્યાધાય નિષ્કલે ॥ ૧૧॥

દશન્તં તક્ષકં પાદે લેલિહાનં વિષાનનૈઃ ।
ન દ્રક્ષ્યસિ શરીરં ચ વિશ્વં ચ પૃથગાત્મનઃ ॥ ૧૨॥

એતત્તે કથિતં તાત યદાત્મા પૃષ્ટવાન્ નૃપ ।

હરેર્વિશ્વાત્મનશ્ચેષ્ટાં કિં ભૂયઃ શ્રોતુમિચ્છસિ ॥ ૧૩॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં સંહિતાયાં
દ્વાદશસ્કન્ધે બ્રહ્મોપદેશો નામ પઞ્ચમોઽધ્યાયઃ ॥ ૫॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ ષષ્ઠોઽધ્યાયઃ- ૬ ॥

સૂત ઉવાચ
એતન્નિશમ્ય મુનિનાભિહિતં પરીક્ષિદ્-
વ્યાસાત્મજેન નિખિલાત્મદૃશા સમેન ।
તત્પાદમૂલમુપસૃત્ય નતેન મૂર્ધ્ના
બદ્ધાઞ્જલિસ્તમિદમાહ સ વિષ્ણુરાતઃ ॥ ૧॥

રાજોવાચ
સિદ્ધોઽસ્મ્યનુગૃહીતોઽસ્મિ ભવતા કરુણાત્મના ।
શ્રાવિતો યચ્ચ મે સાક્ષાદનાદિનિધનો હરિઃ ॥ ૨॥

નાત્યદ્ભુતમહં મન્યે મહતામચ્યુતાત્મનામ્ ।
અજ્ઞેષુ તાપતપ્તેષુ ભૂતેષુ યદનુગ્રહઃ ॥ ૩॥

પુરાણસંહિતામેતામશ્રૌષ્મ ભવતો વયમ્ ।
યસ્યાં ખલૂત્તમશ્લોકો ભગવાનનુવર્ણ્યતે ॥ ૪॥

ભગવંસ્તક્ષકાદિભ્યો મૃત્યુભ્યો ન બિભેમ્યહમ્ ।
પ્રવિષ્ટો બ્રહ્મનિર્વાણમભયં દર્શિતં ત્વયા ॥ ૫॥

અનુજાનીહિ માં બ્રહ્મન્ વાચં યચ્છામ્યધોક્ષજે ।
મુક્તકામાશયં ચેતઃ પ્રવેશ્ય વિસૃજામ્યસૂન્ ॥ ૬॥

અજ્ઞાનં ચ નિરસ્તં મે જ્ઞાનવિજ્ઞાનનિષ્ઠયા ।
ભવતા દર્શિતં ક્ષેમં પરં ભગવતઃ પદમ્ ॥ ૭॥

સૂત ઉવાચ
ઇત્યુક્તસ્તમનુજ્ઞાપ્ય ભગવાન્ બાદરાયણિઃ ।

જગામ ભિક્ષુભિઃ સાકં નરદેવેન પૂજિતઃ ॥ ૮॥

પરીક્ષિદપિ રાજર્ષિરાત્મન્યાત્માનમાત્મના ।
સમાધાય પરં દધ્યાવસ્પન્દાસુર્યથા તરુઃ ॥ ૯॥

પ્રાક્કૂલે બર્હિષ્યાસીનો ગઙ્ગાકૂલ ઉદઙ્મુખઃ ।
બ્રહ્મભૂતો મહાયોગી નિઃસઙ્ગશ્છિન્નસંશયઃ ॥ ૧૦॥

તક્ષકઃ પ્રહિતો વિપ્રાઃ ક્રુદ્ધેન દ્વિજસૂનુના ।
હન્તુકામો નૃપં ગચ્છન્ દદર્શ પથિ કશ્યપમ્ ॥ ૧૧॥

તં તર્પયિત્વા દ્રવિણૈર્નિવર્ત્ય વિષહારિણમ્ ।
દ્વિજરૂપપ્રતિચ્છન્નઃ કામરૂપોઽદશન્નૃપમ્ ॥ ૧૨॥

બ્રહ્મભૂતસ્ય રાજર્ષેર્દેહોઽહિગરલાગ્નિના ।
બભૂવ ભસ્મસાત્સદ્યઃ પશ્યતાં સર્વદેહિનામ્ ॥ ૧૩॥

હાહાકારો મહાનાસીદ્ભુવિ ખે દિક્ષુ સર્વતઃ ।
વિસ્મિતા હ્યભવન્ સર્વે દેવાસુરનરાદયઃ ॥ ૧૪॥

દેવદુન્દુભયો નેદુર્ગન્ધર્વાપ્સરસો જગુઃ ।
વવૃષુઃ પુષ્પવર્ષાણિ વિબુધાઃ સાધુવાદિનઃ ॥ ૧૫॥

જનમેજયઃ સ્વપિતરં શ્રુત્વા તક્ષકભક્ષિતમ્ ।
યથા જુહાવ સઙ્ક્રુદ્ધો નાગાન્ સત્રે સહ દ્વિજૈઃ ॥ ૧૬॥

સર્પસત્રે સમિદ્ધાગ્નૌ દહ્યમાનાન્ મહોરગાન્ ।
દૃષ્ટ્વેન્દ્રં ભયસંવિગ્નસ્તક્ષકઃ શરણં યયૌ ॥ ૧૭॥

અપશ્યંસ્તક્ષકં તત્ર રાજા પારીક્ષિતો દ્વિજાન્ ।
ઉવાચ તક્ષકઃ કસ્માન્ન દહ્યેતોરગાધમઃ ॥ ૧૮॥

તં ગોપાયતિ રાજેન્દ્ર શક્રઃ શરણમાગતમ્ ।
તેન સંસ્તમ્ભિતઃ સર્પસ્તસ્માન્નાગ્નૌ પતત્યસૌ ॥ ૧૯॥

પારીક્ષિત ઇતિ શ્રુત્વા પ્રાહર્ત્વિજ ઉદારધીઃ ।
સહેન્દ્રસ્તક્ષકો વિપ્રા નાગ્નૌ કિમિતિ પાત્યતે ॥ ૨૦॥

તચ્છ્રુત્વાઽઽજુહુવુર્વિપ્રાઃ સહેન્દ્રં તક્ષકં મખે ।
તક્ષકાશુ પતસ્વેહ સહેન્દ્રેણ મરુત્વતા ॥ ૨૧॥

ઇતિ બ્રહ્મોદિતાક્ષેપૈઃ સ્થાનાદિન્દ્રઃ પ્રચાલિતઃ ।
બભૂવ સમ્ભ્રાન્તમતિઃ સવિમાનઃ સતક્ષકઃ ॥ ૨૨॥

તં પતન્તં વિમાનેન સહ તક્ષકમમ્બરાત્ ।
વિલોક્યાઙ્ગિરસઃ પ્રાહ રાજાનં તં બૃહસ્પતિઃ ॥ ૨૩॥

નૈષ ત્વયા મનુષ્યેન્દ્ર વધમર્હતિ સર્પરાટ્ ।
અનેન પીતમમૃતમથ વા અજરામરઃ ॥ ૨૪॥

જીવિતં મરણં જન્તોર્ગતિઃ સ્વેનૈવ કર્મણા ।
રાજંસ્તતોઽન્યો નાસ્ત્યસ્ય પ્રદાતા સુખદુઃખયોઃ ॥ ૨૫॥

સર્પચૌરાગ્નિવિદ્યુદ્ભ્યઃ ક્ષુત્તૃટ્વ્યાધ્યાદિભિર્નૃપ ।
પઞ્ચત્વમૃચ્છતે જન્તુર્ભુઙ્ક્ત આરબ્ધકર્મ તત્ ॥ ૨૬॥

તસ્માત્સત્રમિદં રાજન્ સંસ્થીયેતાભિચારિકમ્ ।
સર્પા અનાગસો દગ્ધા જનૈર્દિષ્ટં હિ ભુજ્યતે ॥ ૨૭॥

સૂત ઉવાચ
ઇત્યુક્તઃ સ તથેત્યાહ મહર્ષેર્માનયન્ વચઃ ।
સર્પસત્રાદુપરતઃ પૂજયામાસ વાક્પતિમ્ ॥ ૨૮॥

સૈષા વિષ્ણોર્મહામાયાબાધ્યયાલક્ષણા યયા ।
મુહ્યન્ત્યસ્યૈવાત્મભૂતા ભૂતેષુ ગુણવૃત્તિભિઃ ॥ ૨૯॥

ન યત્ર દમ્ભીત્યભયા વિરાજિતા
માયાઽઽત્મવાદેઽસકૃદાત્મવાદિભિઃ ।
ન યદ્વિવાદો વિવિધસ્તદાશ્રયો
મનશ્ચ સઙ્કલ્પવિકલ્પવૃત્તિ યત્ ॥ ૩૦॥

ન યત્ર સૃજ્યં સૃજતોભયોઃ પરં
શ્રેયશ્ચ જીવસ્ત્રિભિરન્વિતસ્ત્વહમ્ ।
તદેતદુત્સાદિતબાધ્યબાધકં
નિષિધ્ય ચોર્મીન્વિરમેત્સ્વયં મુનિઃ ॥ ૩૧॥

પરં પદં વૈષ્ણવમામનન્તિ તદ્-
યન્નેતિ નેતીત્યતદુત્સિસૃક્ષવઃ ।
વિસૃજ્ય દૌરાત્મ્યમનન્યસૌહૃદા
હૃદોપગુહ્યાવસિતં સમાહિતૈઃ ॥ ૩૨॥

ત એતદધિગચ્છન્તિ વિષ્ણોર્યત્પરમં પદમ્ ।
અહં મમેતિ દૌર્જન્યં ન યેષાં દેહગેહજમ્ ॥ ૩૩॥

અતિવાદાંસ્તિતિક્ષેત નાવમન્યેત કઞ્ચન ।
ન ચેમં દેહમાશ્રિત્ય વૈરં કુર્વીત કેનચિત્ ॥ ૩૪॥

નમો ભગવતે તસ્મૈ કૃષ્ણાયાકુણ્ઠમેધસે ।
યત્પાદામ્બુરુહધ્યાનાત્સંહિતામધ્યગામિમામ્ ॥ ૩૫॥

શૌનક ઉવાચ
પૈલાદિભિર્વ્યાસશિષ્યૈર્વેદાચાર્યૈર્મહાત્મભિઃ ।
વેદાશ્ચ કથિતા વ્યસ્તા એતત્સૌમ્યાભિધેહિ નઃ ॥ ૩૬॥

સૂત ઉવાચ
સમાહિતાત્મનો બ્રહ્મન્ બ્રહ્મણઃ પરમેષ્ઠિનઃ ।
હૃદ્યાકાશાદભૂન્નાદો વૃત્તિરોધાદ્વિભાવ્યતે ॥ ૩૭॥

યદુપાસનયા બ્રહ્મન્ યોગિનો મલમાત્મનઃ ।
દ્રવ્યક્રિયાકારકાખ્યં ધૂત્વા યાન્ત્યપુનર્ભવમ્ ॥ ૩૮॥

તતોઽભૂત્ત્રિવૃદોઙ્કારો યોઽવ્યક્તપ્રભવઃ સ્વરાટ્ ।
યત્તલ્લિઙ્ગં ભગવતો બ્રહ્મણઃ પરમાત્મનઃ ॥ ૩૯॥

શૃણોતિ ય ઇમં સ્ફોટં સુપ્તશ્રોત્રે ચ શૂન્યદૃક્ ।
યેન વાગ્વ્યજ્યતે યસ્ય વ્યક્તિરાકાશ આત્મનઃ ॥ ૪૦॥

સ્વધામ્નો બ્રાહ્મણઃ સાક્ષાદ્વાચકઃ પરમાત્મનઃ ।
સ સર્વમન્ત્રોપનિષદ્વેદબીજં સનાતનમ્ ॥ ૪૧॥

તસ્ય હ્યાસંસ્ત્રયો વર્ણા અકારાદ્યા ભૃગૂદ્વહ ।
ધાર્યન્તે યૈસ્ત્રયો ભાવા ગુણનામાર્થવૃત્તયઃ ॥ ૪૨॥

તતોઽક્ષરસમામ્નાયમસૃજદ્ભગવાનજઃ ।
અન્તસ્થોષ્મસ્વરસ્પર્શહ્રસ્વદીર્ઘાદિલક્ષણમ્ ॥ ૪૩॥

તેનાસૌ ચતુરો વેદાંશ્ચતુર્ભિર્વદનૈર્વિભુઃ ।
સવ્યાહૃતિકાન્ સોઙ્કારાંશ્ચાતુર્હોત્રવિવક્ષયા ॥ ૪૪॥

પુત્રાનધ્યાપયત્તાંસ્તુ બ્રહ્મર્ષીન્ બ્રહ્મકોવિદાન્ ।

તે તુ ધર્મોપદેષ્ટારઃ સ્વપુત્રેભ્યઃ સમાદિશન્ ॥ ૪૫॥

તે પરમ્પરયા પ્રાપ્તાસ્તત્તચ્છિષ્યૈર્ધૃતવ્રતૈઃ ।
ચતુર્યુગેષ્વથ વ્યસ્તા દ્વાપરાદૌ મહર્ષિભિઃ ॥ ૪૬॥

ક્ષીણાયુષઃ ક્ષીણસત્ત્વાન્ દુર્મેધાન્ વીક્ષ્ય કાલતઃ ।
વેદાન્ બ્રહ્મર્ષયો વ્યસ્યન્ હૃદિસ્થાચ્યુતચોદિતાઃ ॥ ૪૭॥

અસ્મિન્નપ્યન્તરે બ્રહ્મન્ ભગવાન્ લોકભાવનઃ ।
બ્રહ્મેશાદ્યૈર્લોકપાલૈર્યાચિતો ધર્મગુપ્તયે ॥ ૪૮॥

પરાશરાત્સત્યવત્યામંશાંશકલયા વિભુઃ ।
અવતીર્ણો મહાભાગ વેદં ચક્રે ચતુર્વિધમ્ ॥ ૪૯॥

ઋગથર્વયજુઃસામ્નાં રાશીરુદ્ધૃત્ય વર્ગશઃ ।
ચતસ્રઃ સંહિતાશ્ચક્રે મન્ત્રૈર્મણિગણા ઇવ ॥ ૫૦॥

તાસાં સ ચતુરઃ શિષ્યાનુપાહૂય મહામતિઃ ।
એકૈકાં સંહિતાં બ્રહ્મન્નેકૈકસ્મૈ દદૌ વિભુઃ ॥ ૫૧॥

પૈલાય સંહિતામાદ્યાં બહ્વૃચાખ્યામુવાચ હ ।
વૈશમ્પાયનસંજ્ઞાય નિગદાખ્યં યજુર્ગણમ્ ॥ ૫૨॥

સામ્નાં જૈમિનયે પ્રાહ તથા છન્દોગસંહિતામ્ ।
અથર્વાઙ્ગિરસીં નામ સ્વશિષ્યાય સુમન્તવે ॥ ૫૩॥

પૈલઃ સ્વસંહિતામૂચે ઇન્દ્રપ્રમિતયે મુનિઃ ।
બાષ્કલાય ચ સોઽપ્યાહ શિષ્યેભ્યઃ સંહિતાં સ્વકામ્ ॥ ૫૪॥

ચતુર્ધા વ્યસ્ય બોધ્યાય યાજ્ઞવલ્ક્યાય ભાર્ગવ ।
પરાશરાયાગ્નિમિત્ર ઇન્દ્રપ્રમિતિરાત્મવાન્ ॥ ૫૫॥

અધ્યાપયત્સંહિતાં સ્વાં માણ્ડૂકેયમૃષિં કવિમ્ ।
તસ્ય શિષ્યો દેવમિત્રઃ સૌભર્યાદિભ્ય ઊચિવાન્ ॥ ૫૬॥

શાકલ્યસ્તત્સુતઃ સ્વાં તુ પઞ્ચધા વ્યસ્ય સંહિતામ્ ।
વાત્સ્યમુદ્ગલશાલીયગોખલ્યશિશિરેષ્વધાત્ ॥ ૫૭॥

જાતૂકર્ણ્યશ્ચ તચ્છિષ્યઃ સનિરુક્તાં સ્વસંહિતામ્ ।
બલાકપૈલવૈતાલવિરજેભ્યો દદૌ મુનિઃ ॥ ૫૮॥

બાષ્કલિઃ પ્રતિશાખાભ્યો વાલખિલ્યાખ્યસંહિતામ્ ।
ચક્રે વાલાયનિર્ભજ્યઃ કાસારશ્ચૈવ તાં દધુઃ ॥ ૫૯॥

બહ્વૃચાઃ સંહિતા હ્યેતા એભિર્બ્રહ્મર્ષિભિર્ધૃતાઃ ।
શ્રુત્વૈતચ્છન્દસાં વ્યાસં સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥ ૬૦॥

વૈશમ્પાયનશિષ્યા વૈ ચરકાધ્વર્યવોઽભવન્ ।
યચ્ચેરુર્બ્રહ્મહત્યાંહઃ ક્ષપણં સ્વગુરોર્વ્રતમ્ ॥ ૬૧॥

યાજ્ઞવલ્ક્યશ્ચ તચ્છિષ્ય આહાહો ભગવન્ કિયત્ ।
ચરિતેનાલ્પસારાણાં ચરિષ્યેઽહં સુદુશ્ચરમ્ ॥ ૬૨॥

ઇત્યુક્તો ગુરુરપ્યાહ કુપિતો યાહ્યલં ત્વયા ।
વિપ્રાવમન્ત્રા શિષ્યેણ મદધીતં ત્યજાશ્વિતિ ॥ ૬૩॥

દેવરાતસુતઃ સોઽપિ છર્દિત્વા યજુષાં ગણમ્ ।
તતો ગતોઽથ મુનયો દદૃશુસ્તાન્ યજુર્ગણાન્ ॥ ૬૪॥

યજૂંષિ તિત્તિરા ભૂત્વા તલ્લોલુપતયાઽઽદદુઃ ।
તૈત્તિરીયા ઇતિ યજુઃશાખા આસન્ સુપેશલાઃ ॥ ૬૫॥

યાજ્ઞવલ્ક્યસ્તતો બ્રહ્મંશ્છન્દાંસ્યધિગવેષયન્ ।
ગુરોરવિદ્યમાનાનિ સૂપતસ્થેઽર્કમીશ્વરમ્ ॥ ૬૬॥

યાજ્ઞવલ્ક્ય ઉવાચ
ઓં નમો ભગવતે આદિત્યાયાખિલજગતા-
માત્મસ્વરૂપેણ કાલસ્વરૂપેણ ચતુર્વિધ-
ભૂતનિકાયાનાં બ્રહ્માદિસ્તમ્બપર્યન્તાના-
મન્તર્હૃદયેષુ બહિરપિ ચાકાશ ઇવોપાધિના-
વ્યવધીયમાનો ભવાનેક એવ ક્ષણલવ-
નિમેષાવયવોપચિતસંવત્સરગણેનાપામાદાન-
વિસર્ગાભ્યામિમાં લોકયાત્રામનુવહતિ ॥ ૬૭॥

યદુ હ વાવ વિબુધર્ષભ સવિતરદસ્તપ-
ત્યનુસવનમહરહરામ્નાયવિધિનોપ-
તિષ્ઠમાનાનામખિલદુરિતવૃજિન-
બીજાવભર્જન ભગવતઃ સમભિધીમહિ
તપનમણ્ડલમ્ ॥ ૬૮॥

ય ઇહ વાવ સ્થિરચરનિકરાણાં
નિજનિકેતનાનાં મન ઇન્દ્રિયાસુ-
ગણાનનાત્મનઃ સ્વયમાત્માન્તર્યામી
પ્રચોદયતિ ॥ ૬૯॥

ય એવેમં લોકમતિકરાલવદના-
ન્ધકારસંજ્ઞાજગરગ્રહગિલિતં
મૃતકમિવ વિચેતનમવલોક્યા-
નુકમ્પયા પરમકારુણિક
ઈક્ષયૈવોત્થાપ્યાહરહરનુસવનં
શ્રેયસિ સ્વધર્માખ્યાત્માવસ્થાને
પ્રવર્તયતિ ॥ ૭૦॥

અવનિપતિરિવાસાધૂનાં ભય-
મુદીરયન્નટતિ પરિત આશા-
પાલૈસ્તત્ર તત્ર કમલકોશા-
ઞ્જલિભિરુપહૃતાર્હણઃ ॥ ૭૧॥

અથ હ ભગવંસ્તવ ચરણનલિનયુગલં
ત્રિભુવનગુરુભિરભિવન્દિતમહમયાત-
યામયજુષ્કામ ઉપસરામીતિ ॥ ૭૨॥

સૂત ઉવાચ
એવં સ્તુતઃ સ ભગવાન્ વાજિરૂપધરો હરિઃ ।
યજૂંષ્યયાતયામાનિ મુનયેઽદાત્પ્રસાદિતઃ ॥ ૭૩॥

યજુર્ભિરકરોચ્છાખા દશપઞ્ચ શતૈર્વિભુઃ ।
જગૃહુર્વાજસન્યસ્તાઃ કાણ્વમાધ્યન્દિનાદયઃ ॥ ૭૪॥

જૈમિનેઃ સામગસ્યાસીત્સુમન્તુસ્તનયો મુનિઃ ।
સુન્વાંસ્તુ તત્સુતસ્તાભ્યામેકૈકાં પ્રાહ સંહિતામ્ ॥ ૭૫॥

સુકર્મા ચાપિ તચ્છિષ્યઃ સામવેદતરોર્મહાન્ ।
સહસ્રસંહિતાભેદં ચક્રે સામ્નાં તતો દ્વિજ ॥ ૭૬॥

હિરણ્યનાભઃ કૌસલ્યઃ પૌષ્યઞ્જિશ્ચ સુકર્મણઃ ।
શિષ્યૌ જગૃહતુશ્ચાન્ય આવન્ત્યો બ્રહ્મવિત્તમઃ ॥ ૭૭॥

ઉદીચ્યાઃ સામગાઃ શિષ્યા આસન્ પઞ્ચશતાનિ વૈ ।
પૌષ્યઞ્જ્યાવન્ત્યયોશ્ચાપિ તાંશ્ચ પ્રાચ્યાન્ પ્રચક્ષતે ॥ ૭૮॥

લૌગાક્ષિર્માઙ્ગલિઃ કુલ્યઃ કુશીદઃ કુક્ષિરેવ ચ ।
પૌષ્યઞ્જિશિષ્યા જગૃહુઃ સંહિતાસ્તે શતં શતમ્ ॥ ૭૯॥

કૃતો હિરણ્યનાભસ્ય ચતુર્વિંશતિ સંહિતાઃ ।
શિષ્ય ઊચે સ્વશિષ્યેભ્યઃ શેષા આવન્ત્ય આત્મવાન્ ॥ ૮૦॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં સંહિતાયાં
દ્વાદશસ્કન્ધે વેદશાખાપ્રણયનં નામ ષષ્ઠોઽધ્યાયઃ ॥ ૬॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ સપ્તમોઽધ્યાયઃ - ૭ ॥

સૂત ઉવાચ
અથર્વવિત્સુમન્તુશ્ચ શિષ્યમધ્યાપયત્સ્વકામ્ ।
સંહિતાં સોઽપિ પથ્યાય વેદદર્શાય ચોક્તવાન્ ॥ ૧॥

શૌક્લાયનિર્બ્રહ્મબલિર્મોદોષઃ પિપ્પલાયનિઃ ।
વેદદર્શસ્ય શિષ્યાસ્તે પથ્યશિષ્યાનથો શ‍ૃણુ ।
કુમુદઃ શુનકો બ્રહ્મન્ જાજલિશ્ચાપ્યથર્વવિત્ ॥ ૨॥

બભ્રુઃ શિષ્યોઽથાઙ્ગિરસઃ સૈન્ધવાયન એવ ચ ।
અધીયેતાં સંહિતે દ્વે સાવર્ણાદ્યાસ્તથાપરે ॥ ૩॥

નક્ષત્રકલ્પઃ શાન્તિશ્ચ કશ્યપાઙ્ગિરસાદયઃ ।
એતે આથર્વણાચાર્યાઃ શ‍ૃણુ પૌરાણિકાન્ મુને ॥ ૪॥

ત્રય્યારુણિઃ કશ્યપશ્ચ સાવર્ણિરકૃતવ્રણઃ ।
વૈશમ્પાયનહારીતૌ ષડ્ વૈ પૌરાણિકા ઇમે ॥ ૫॥

અધીયન્ત વ્યાસશિષ્યાત્સંહિતાં મત્પિતુર્મુખાત્ ।
એકૈકામહમેતેષાં શિષ્યઃ સર્વાઃ સમધ્યગામ્ ॥ ૬॥

કશ્યપોઽહં ચ સાવર્ણી રામશિષ્યોઽકૃતવ્રણઃ ।

અધીમહિ વ્યાસશિષ્યાચ્ચત્વારો મૂલસંહિતાઃ ॥ ૭॥

પુરાણલક્ષણં બ્રહ્મન્ બ્રહ્મર્ષિભિર્નિરૂપિતમ્ ।
શ‌ૃણુષ્વ બુદ્ધિમાશ્રિત્ય વેદશાસ્ત્રાનુસારતઃ ॥ ૮॥

સર્ગોઽસ્યાથ વિસર્ગશ્ચ વૃત્તિરક્ષાન્તરાણિ ચ ।
વંશો વંશાનુચરિતં સંસ્થા હેતુરપાશ્રયઃ ॥ ૯॥

દશભિર્લક્ષણૈર્યુક્તં પુરાણં તદ્વિદો વિદુઃ ।
કેચિત્પઞ્ચવિધં બ્રહ્મન્ મહદલ્પવ્યવસ્થયા ॥ ૧૦॥

અવ્યાકૃતગુણક્ષોભાન્મહતસ્ત્રિવૃતોઽહમઃ ।
ભૂતમાત્રેન્દ્રિયાર્થાનાં સમ્ભવઃ સર્ગ ઉચ્યતે ॥ ૧૧॥

પુરુષાનુગૃહીતાનામેતેષાં વાસનામયઃ ।
વિસર્ગોઽયં સમાહારો બીજાદ્બીજં ચરાચરમ્ ॥ ૧૨॥

વૃત્તિર્ભૂતાનિ ભૂતાનાં ચરાણામચરાણિ ચ ।
કૃતા સ્વેન નૃણાં તત્ર કામાચ્ચોદનયાપિ વા ॥ ૧૩॥

રક્ષાચ્યુતાવતારેહા વિશ્વસ્યાનુ યુગે યુગે ।
તિર્યઙ્મર્ત્યર્ષિદેવેષુ હન્યન્તે યૈસ્ત્રયીદ્વિષઃ ॥ ૧૪॥

મન્વન્તરં મનુર્દેવા મનુપુત્રાઃ સુરેશ્વરાઃ ।
ઋષયોંઽશાવતારાશ્ચ હરેઃ ષડ્વિધમુચ્યતે ॥ ૧૫॥

રાજ્ઞાં બ્રહ્મપ્રસૂતાનાં વંશસ્ત્રૈકાલિકોઽન્વયઃ ।
વંશાનુચરિતં તેષાં વૃત્તં વંશધરાશ્ચ યે ॥ ૧૬॥

નૈમિત્તિકઃ પ્રાકૃતિકો નિત્ય આત્યન્તિકો લયઃ ।
સંસ્થેતિ કવિભિઃ પ્રોક્તશ્ચતુર્ધાસ્ય સ્વભાવતઃ ॥ ૧૭॥

હેતુર્જીવોઽસ્ય સર્ગાદેરવિદ્યાકર્મકારકઃ ।
યં ચાનુશયિનં પ્રાહુરવ્યાકૃતમુતાપરે ॥ ૧૮॥

વ્યતિરેકાન્વયો યસ્ય જાગ્રત્સ્વપ્નસુષુપ્તિષુ ।
માયામયેષુ તદ્બ્રહ્મ જીવવૃત્તિષ્વપાશ્રયઃ ॥ ૧૯॥

પદાર્થેષુ યથા દ્રવ્યં સન્માત્રં રૂપનામસુ ।
બીજાદિપઞ્ચતાન્તાસુ હ્યવસ્થાસુ યુતાયુતમ્ ॥ ૨૦॥

વિરમેત યદા ચિત્તં હિત્વા વૃત્તિત્રયં સ્વયમ્ ।
યોગેન વા તદાઽઽત્માનં વેદેહાયા નિવર્તતે ॥ ૨૧॥

એવં લક્ષણલક્ષ્યાણિ પુરાણાનિ પુરાવિદઃ ।
મુનયોઽષ્ટાદશ પ્રાહુઃ ક્ષુલ્લકાનિ મહાન્તિ ચ ॥ ૨૨॥

બ્રાહ્મં પાદ્મં વૈષ્ણવં ચ શૈવં લૈઙ્ગં સગારુડમ્ ।
નારદીયં ભાગવતમાગ્નેયં સ્કાન્દસંજ્ઞિતમ્ ॥ ૨૩॥

ભવિષ્યં બ્રહ્મવૈવર્તં માર્કણ્ડેયં સવામનમ્ ।
વારાહં માત્સ્યં કૌર્મં ચ બ્રહ્માણ્ડાખ્યમિતિ ત્રિષટ્ ॥ ૨૪॥

બ્રહ્મન્નિદં સમાખ્યાતં શાખાપ્રણયનં મુનેઃ ।
શિષ્યશિષ્યપ્રશિષ્યાણાં બ્રહ્મતેજોવિવર્ધનમ્ ॥ ૨૫॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે સપ્તમોઽધ્યાયઃ ॥ ૭॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ અષ્ટમોઽધ્યાયઃ - ૮ ॥

શૌનક ઉવાચ
સૂત જીવ ચિરં સાધો વદ નો વદતાં વર ।
તમસ્યપારે ભ્રમતાં નૃણાં ત્વં પારદર્શનઃ ॥ ૧॥

આહુશ્ચિરાયુષમૃષિં મૃકણ્ડતનયં જનાઃ ।
યઃ કલ્પાન્તે ઉર્વરિતો યેન ગ્રસ્તમિદં જગત્ ॥ ૨॥

સ વા અસ્મત્કુલોત્પન્નઃ કલ્પેઽસ્મિન્ ભાર્ગવર્ષભઃ ।
નૈવાધુનાપિ ભૂતાનાં સમ્પ્લવઃ કોઽપિ જાયતે ॥ ૩॥

એક એવાર્ણવે ભ્રામ્યન્ દદર્શ પુરુષં કિલ ।
વટપત્રપુટે તોકં શયાનં ત્વેકમદ્ભુતમ્ ॥ ૪॥

એષ નઃ સંશયો ભૂયાન્ સૂત કૌતૂહલં યતઃ ।
તં નશ્છિન્ધિ મહાયોગિન્ પુરાણેષ્વપિ સમ્મતઃ ॥ ૫॥

સૂત ઉવાચ

પ્રશ્નસ્ત્વયા મહર્ષેઽયં કૃતો લોકભ્રમાપહઃ ।
નારાયણકથા યત્ર ગીતા કલિમલાપહા ॥ ૬॥

પ્રાપ્તદ્વિજાતિસંસ્કારો માર્કણ્ડેયઃ પિતુઃ ક્રમાત્ ।
છન્દાંસ્યધીત્ય ધર્મેણ તપઃસ્વાધ્યાયસંયુતઃ ॥ ૭॥

બૃહદ્વ્રતધરઃ શાન્તો જટિલો વલ્કલામ્બરઃ ।
બિભ્રત્કમણ્ડલું દણ્ડમુપવીતં સમેખલમ્ ॥ ૮॥

કૃષ્ણાજિનં સાક્ષસૂત્રં કુશાંશ્ચ નિયમર્દ્ધયે ।
અગ્ન્યર્કગુરુવિપ્રાત્મસ્વર્ચયન્ સન્ધ્યયોર્હરિમ્ ॥ ૯॥

સાયં પ્રાતઃ સ ગુરવે ભૈક્ષ્યમાહૃત્ય વાગ્યતઃ ।
બુભુજે ગુર્વનુજ્ઞાતઃ સકૃન્નો ચેદુપોષિતઃ ॥ ૧૦॥

એવં તપઃસ્વાધ્યાયપરો વર્ષાણામયુતાયુતમ્ ।
આરાધયન્ હૃષીકેશં જિગ્યે મૃત્યું સુદુર્જયમ્ ॥ ૧૧॥

બ્રહ્મા ભૃગુર્ભવો દક્ષો બ્રહ્મપુત્રાશ્ચ યેઽપરે ।
નૃદેવપિતૃભૂતાનિ તેનાસન્નતિવિસ્મિતાઃ ॥ ૧૨॥

ઇત્થં બૃહદ્વ્રતધરસ્તપઃસ્વાધ્યાયસંયમૈઃ ।
દધ્યાવધોક્ષજં યોગી ધ્વસ્તક્લેશાન્તરાત્મના ॥ ૧૩॥

તસ્યૈવં યુઞ્જતશ્ચિત્તં મહાયોગેન યોગિનઃ ।
વ્યતીયાય મહાન્ કાલો મન્વન્તરષડાત્મકઃ ॥ ૧૪॥

એતત્પુરન્દરો જ્ઞાત્વા સપ્તમેઽસ્મિન્ કિલાન્તરે ।
તપોવિશઙ્કિતો બ્રહ્મન્નારેભે તદ્વિઘાતનમ્ ॥ ૧૫॥

ગન્ધર્વાપ્સરસઃ કામં વસન્તમલયાનિલૌ ।
મુનયે પ્રેષયામાસ રજસ્તોકમદૌ તથા ॥ ૧૬॥

તે વૈ તદાશ્રમં જગ્મુર્હિમાદ્રેઃ પાર્શ્વ ઉત્તરે ।
પુષ્પભદ્રાનદી યત્ર ચિત્રાખ્યા ચ શિલા વિભો ॥ ૧૭॥

તદાશ્રમપદં પુણ્યં પુણ્યદ્રુમલતાઞ્ચિતમ્ ।
પુણ્યદ્વિજકુલાકીર્ણં પુણ્યામલજલાશયમ્ ॥ ૧૮॥

મત્તભ્રમરસઙ્ગીતં મત્તકોકિલકૂજિતમ્ ।
મત્તબર્હિનટાટોપં મત્તદ્વિજકુલાકુલમ્ ॥ ૧૯॥

વાયુઃ પ્રવિષ્ટાદાય હિમનિર્ઝરશીકરાન્ ।
સુમનોભિઃ પરિષ્વક્તો વવાવુત્તમ્ભયન્ સ્મરમ્ ॥ ૨૦॥

ઉદ્યચ્ચન્દ્રનિશાવક્ત્રઃ પ્રવાલસ્તબકાલિભિઃ ।
ગોપદ્રુમલતાજાલૈસ્તત્રાસીત્કુસુમાકરઃ ॥ ૨૧॥

અન્વીયમાનો ગન્ધર્વૈર્ગીતવાદિત્રયૂથકૈઃ ।
અદૃશ્યતાત્તચાપેષુઃ સ્વઃસ્ત્રીયૂથપતિઃ સ્મરઃ ॥ ૨૨॥

હુત્વાગ્નિં સમુપાસીનં દદૃશુઃ શક્રકિઙ્કરાઃ ।
મીલિતાક્ષં દુરાધર્ષં મૂર્તિમન્તમિવાનલમ્ ॥ ૨૩॥

નનૃતુસ્તસ્ય પુરતઃ સ્ત્રિયોઽથો ગાયકા જગુઃ ।
મૃદઙ્ગવીણાપણવૈર્વાદ્યં ચક્રુર્મનોરમમ્ ॥ ૨૪॥

સન્દધેઽસ્ત્રં સ્વધનુષિ કામઃ પઞ્ચમુખં તદા ।
મધુર્મનો રજસ્તોક ઇન્દ્રભૃત્યા વ્યકમ્પયન્ ॥ ૨૫॥

ક્રીડન્ત્યાઃ પુઞ્જિકસ્થલ્યાઃ કન્દુકૈઃ સ્તનગૌરવાત્ ।
ભૃશમુદ્વિગ્નમધ્યાયાઃ કેશવિસ્રંસિતસ્રજઃ ॥ ૨૬॥

ઇતસ્તતો ભ્રમદ્દૃષ્ટેશ્ચલન્ત્યા અનુકન્દુકમ્ ।
વાયુર્જહાર તદ્વાસઃ સૂક્ષ્મં ત્રુટિતમેખલમ્ ॥ ૨૭॥

વિસસર્જ તદા બાણં મત્વા તં સ્વજિતં સ્મરઃ ।
સર્વં તત્રાભવન્મોઘમનીશસ્ય યથોદ્યમઃ ॥ ૨૮॥

ત ઇત્થમપકુર્વન્તો મુનેસ્તત્તેજસા મુને ।
દહ્યમાના નિવવૃતુઃ પ્રબોધ્યાહિમિવાર્ભકાઃ ॥ ૨૯॥

ઇતીન્દ્રાનુચરૈર્બ્રહ્મન્ ધર્ષિતોઽપિ મહામુનિઃ ।
યન્નાગાદહમો ભાવં ન તચ્ચિત્રં મહત્સુ હિ ॥ ૩૦॥

દૃષ્ટ્વા નિસ્તેજસં કામં સગણં ભગવાન્ સ્વરાટ્ ।
શ્રુત્વાનુભાવં બ્રહ્મર્ષેર્વિસ્મયં સમગાત્પરમ્ ॥ ૩૧॥

તસ્યૈવં યુઞ્જતશ્ચિત્તં તપઃસ્વાધ્યાયસંયમૈઃ ।
અનુગ્રહાયાવિરાસીન્નરનારાયણો હરિઃ ॥ ૩૨॥

તૌ શુક્લકૃષ્ણૌ નવકઞ્જલોચનૌ
ચતુર્ભુજૌ રૌરવવલ્કલામ્બરૌ ।
પવિત્રપાણી ઉપવીતકં ત્રિવૃત્
કમણ્ડલું દણ્ડમૃજું ચ વૈણવમ્ ॥ ૩૩॥

પદ્માક્ષમાલામુત જન્તુમાર્જનં
વેદં ચ સાક્ષાત્તપ એવ રૂપિણૌ ।
તપત્તડિદ્વર્ણપિશઙ્ગરોચિષા
પ્રાંશૂ દધાનૌ વિબુધર્ષભાર્ચિતૌ ॥ ૩૪॥

તે વૈ ભગવતો રૂપે નરનારાયણાવૃષી ।
દૃષ્ટ્વોત્થાયાદરેણોચ્ચૈર્નનામાઙ્ગેન દણ્ડવત્ ॥ ૩૫॥

સ તત્સન્દર્શનાનન્દનિર્વૃતાત્મેન્દ્રિયાશયઃ ।
હૃષ્ટરોમાશ્રુપૂર્ણાક્ષો ન સેહે તાવુદીક્ષિતુમ્ ॥ ૩૬॥

ઉત્થાય પ્રાઞ્જલિઃ પ્રહ્વ ઔત્સુક્યાદાશ્લિષન્નિવ ।
નમો નમ ઇતીશાનૌ બભાષે ગદ્ગદાક્ષરઃ ॥ ૩૭॥

તયોરાસનમાદાય પાદયોરવનિજ્ય ચ ।
અર્હણેનાનુલેપેન ધૂપમાલ્યૈરપૂજયત્ ॥ ૩૮॥

સુખમાસનમાસીનૌ પ્રસાદાભિમુખૌ મુની ।
પુનરાનમ્ય પાદાભ્યાં ગરિષ્ઠાવિદમબ્રવીત્ ॥ ૩૯॥

માર્કણ્ડેય ઉવાચ
કિં વર્ણયે તવ વિભો યદુદીરિતોઽસુઃ
સંસ્પન્દતે તમનુ વાઙ્મન ઇન્દ્રિયાણિ ।
સ્પન્દન્તિ વૈ તનુભૃતામજશર્વયોશ્ચ
સ્વસ્યાપ્યથાપિ ભજતામસિ ભાવબન્ધુઃ ॥ ૪૦॥

મૂર્તી ઇમે ભગવતો ભગવંસ્ત્રિલોક્યાઃ
ક્ષેમાય તાપવિરમાય ચ મૃત્યુજિત્યૈ ।
નાનાબિભર્ષ્યવિતુમન્યતનૂર્યથેદં
સૃષ્ટ્વા પુનર્ગ્રસસિ સર્વમિવોર્ણનાભિઃ ॥ ૪૧॥

તસ્યાવિતુઃ સ્થિરચરેશિતુરઙ્ઘ્રિમૂલં

યત્સ્થં ન કર્મગુણકાલરજઃ સ્પૃશન્તિ ।
યદ્વૈ સ્તુવન્તિ નિનમન્તિ યજન્ત્યભીક્ષ્ણં
ધ્યાયન્તિ વેદહૃદયા મુનયસ્તદાપ્ત્યૈ ॥ ૪૨॥

નાન્યં તવાઙ્ઘ્ર્યુપનયાદપવર્ગમૂર્તેઃ
ક્ષેમં જનસ્ય પરિતો ભિય ઈશ વિદ્મઃ ।
બ્રહ્મા બિભેત્યલમતો દ્વિપરાર્ધધિષ્ણ્યઃ
કાલસ્ય તે કિમુત તત્કૃતભૌતિકાનામ્ ॥ ૪૩॥

તદ્વૈ ભજામ્યૃતધિયસ્તવ પાદમૂલં
હિત્વેદમાત્મચ્છદિ ચાત્મગુરોઃ પરસ્ય ।
દેહાદ્યપાર્થમસદન્ત્યમભિજ્ઞમાત્રં
વિન્દેત તે તર્હિ સર્વમનીષિતાર્થમ્ ॥ ૪૪॥

સત્ત્વં રજસ્તમ ઇતીશ તવાત્મબન્ધો
માયામયાઃ સ્થિતિલયોદયહેતવોઽસ્ય ।
લીલાધૃતા યદપિ સત્ત્વમયી પ્રશાન્ત્યૈ
નાન્યે નૃણાં વ્યસનમોહભિયશ્ચ યાભ્યામ્ ॥ ૪૫॥

તસ્માત્તવેહ ભગવન્નથ તાવકાનાં
શુક્લાં તનું સ્વદયિતાં કુશલા ભજન્તિ ।
યત્સાત્વતાઃ પુરુષરૂપમુશન્તિ સત્ત્વં
લોકો યતોભયમુતાત્મસુખં ન ચાન્યત્ ॥ ૪૬॥

તસ્મૈ નમો ભગવતે પુરુષાય ભૂમ્ને
વિશ્વાય વિશ્વગુરવે પરદૈવતાયૈ ।
નારાયણાય ઋષયે ચ નરોત્તમાય
હંસાય સંયતગિરે નિગમેશ્વરાય ॥ ૪૭॥

યં વૈ ન વેદ વિતથાક્ષપથૈર્ભ્રમદ્ધીઃ
સન્તં સ્વકેષ્વસુષુ હૃદ્યપિ દૃક્પથેષુ ।
તન્માયયાઽઽવૃતમતિઃ સ ઉ એવ સાક્ષા-
દાદ્યસ્તવાખિલગુરોરુપસાદ્ય વેદમ્ ॥ ૪૮॥

યદ્દર્શનં નિગમ આત્મરહઃપ્રકાશં
મુહ્યન્તિ યત્ર કવયોઽજપરા યતન્તઃ ।
તં સર્વવાદવિષયપ્રતિરૂપશીલં

વન્દે મહાપુરુષમાત્મનિગૂઢબોધમ્ ॥ ४९॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે અષ્ટમોઽધ્યાયઃ ॥ ८॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ નવમોઽધ્યાયઃ - ९ ॥

સૂત ઉવાચ
સંસ્તુતો ભગવાનિત્થં માર્કણ્ડેયેન ધીમતા ।
નારાયણો નરસખઃ પ્રીત આહ ભૃગૂદ્વહમ્ ॥ १॥

શ્રીભગવાનુવાચ
ભો ભો બ્રહ્મર્ષિવર્યોઽસિ સિદ્ધ આત્મસમાધિના ।
મયિ ભક્ત્યાનપાયિન્યા તપઃસ્વાધ્યાયસંયમૈઃ ॥ २॥

વયં તે પરિતુષ્ટાઃ સ્મ ત્વદ્બૃહદ્વ્રતચર્યયા ।
વરં પ્રતીચ્છ ભદ્રં તે વરદેશાદભીપ્સિતમ્ ॥ ३॥

ઋષિરુવાચ
જિતં તે દેવ દેવેશ પ્રપન્નાર્તિહરાચ્યુત ।
વરેણૈતાવતાલં નો યદ્ભવાન્ સમદૃશ્યત ॥ ४॥

ગૃહીત્વાજાદયો યસ્ય શ્રીમત્પાદાબ્જદર્શનમ્ ।
મનસા યોગપક્વેન સ ભવાન્ મેઽક્ષિગોચરઃ ॥ ५॥

અથાપ્યમ્બુજપત્રાક્ષ પુણ્યશ્લોકશિખામણે ।
દ્રક્ષ્યે માયાં યયા લોકઃ સપાલો વેદ સદ્ભિદામ્ ॥ ६॥

સૂત ઉવાચ
ઇતીડિતોઽર્ચિતઃ કામમૃષિણા ભગવાન્ મુને ।
તથેતિ સ સ્મયન્ પ્રાગાદ્બદર્યાશ્રમમીશ્વરઃ ॥ ७॥

તમેવ ચિન્તયન્નર્થમૃષિઃ સ્વાશ્રમ એવ સઃ ।
વસન્નગ્ન્યર્કસોમામ્બુભૂવાયુવિયદાત્મસુ ॥ ८॥

ધ્યાયન્ સર્વત્ર ચ હરિં ભાવદ્રવ્યૈરપૂજયત્ ।
ક્વચિત્પૂજાં વિસસ્માર પ્રેમપ્રસરસમ્પ્લુતઃ ॥ ૯॥

તસ્યૈકદા ભૃગુશ્રેષ્ઠ પુષ્પભદ્રાતટે મુનેઃ ।
ઉપાસીનસ્ય સન્ધ્યાયાં બ્રહ્મન્ વાયુરભૂન્મહાન્ ॥ ૧૦॥

તં ચણ્ડશબ્દં સમુદીરયન્તં
બલાહકા અન્વભવન્ કરાલાઃ ।
અક્ષસ્થવિષ્ઠા મુમુચુસ્તડિદ્ભિઃ
સ્વનન્ત ઉચ્ચૈરભિવર્ષધારાઃ ॥ ૧૧॥

તતો વ્યદૃશ્યન્ત ચતુઃસમુદ્રાઃ
સમન્તતઃ ક્ષ્માતલમાગ્રસન્તઃ ।
સમીરવેગોર્મિભિરુગ્રનક્ર-
મહાભયાવર્તગભીરઘોષાઃ ॥ ૧૨॥

અન્તર્બહિશ્ચાદ્ભિરતિદ્યુભિઃ ખરૈઃ
શતહ્રદાભીરુપતાપિતં જગત્ ।
ચતુર્વિધં વીક્ષ્ય સહાત્મના મુનિ-
ર્જલાપ્લુતાં ક્ષ્માં વિમનાઃ સમત્રસત્ ॥ ૧૩॥

તસ્યૈવમુદ્વીક્ષત ઊર્મિભીષણઃ
પ્રભઞ્જનાઘૂર્ણિતવાર્મહાર્ણવઃ ।
આપૂર્યમાણો વરષદ્ભિરમ્બુદૈઃ
ક્ષ્મામપ્યધાદ્દ્વીપવર્ષાદ્રિભિઃ સમમ્ ॥ ૧૪॥

સક્ષ્માન્તરિક્ષં સદિવં સભાગણં
ત્રૈલોક્યમાસીત્સહ દિગ્ભિરાપ્લુતમ્ ।
સ એક એવોર્વરિતો મહામુનિ-
ર્બભ્રામ વિક્ષિપ્ય જટા જડાન્ધવત્ ॥ ૧૫॥

ક્ષુત્તૃટ્પરીતો મકરૈસ્તિમિઙ્ગિલૈ-
રુપદ્રુતો વીચિનભસ્વતા હતઃ ।
તમસ્યપારે પતિતો ભ્રમન્ દિશો
ન વેદ ખં ગાં ચ પરિશ્રમેષિતઃ ॥ ૧૬॥

ક્વચિદ્ગતો મહાવર્તે તરલૈસ્તાડિતઃ ક્વચિત્ ।

યાદોભિર્ભક્ષ્યતે ક્વાપિ સ્વયમન્યોન્યઘાતિભિઃ ॥ ૧૭॥

ક્વચિચ્છોકં ક્વચિન્મોહં ક્વચિદ્દુઃખં સુખં ભયમ્ ।
ક્વચિન્મૃત્યુમવાપ્નોતિ વ્યાધ્યાદિભિરુતાર્દિતઃ ॥ ૧૮॥

અયુતાયુતવર્ષાણાં સહસ્રાણિ શતાનિ ચ ।
વ્યતીયુર્ભ્રમતસ્તસ્મિન્ વિષ્ણુમાયાવૃતાત્મનઃ ॥ ૧૯॥

સ કદાચિદ્ભ્રમંસ્તસ્મિન્ પૃથિવ્યાઃ કકુદિ દ્વિજઃ ।
ન્યગ્રોધપોતં દદૃશે ફલપલ્લવશોભિતમ્ ॥ ૨૦॥

પ્રાગુત્તરસ્યાં શાખાયાં તસ્યાપિ દદૃશે શિશુમ્ ।
શયાનં પર્ણપુટકે ગ્રસન્તં પ્રભયા તમઃ ॥ ૨૧॥

મહામરકતશ્યામં શ્રીમદ્વદનપઙ્કજમ્ ।
કમ્બુગ્રીવં મહોરસ્કં સુનાસં સુન્દરભ્રુવમ્ ॥ ૨૨॥

શ્વાસૈજદલકાભાતં કમ્બુશ્રીકર્ણદાડિમમ્ ।
વિદ્રુમાધરભાસેષચ્છોણાયિતસુધાસ્મિતમ્ ॥ ૨૩॥

પદ્મગર્ભારુણાપાઙ્ગં હૃદ્યહાસાવલોકનમ્ ।
શ્વાસૈજદ્વલિસંવિગ્નનિમ્નનાભિદલોદરમ્ ॥ ૨૪॥

ચાર્વઙ્ગુલિભ્યાં પાણિભ્યામુન્નીય ચરણામ્બુજમ્ ।
મુખે નિધાય વિપ્રેન્દ્રો ધયન્તં વીક્ષ્ય વિસ્મિતઃ ॥ ૨૫॥

તદ્દર્શનાદ્વીતપરિશ્રમો મુદા
પ્રોત્ફુલ્લહૃત્પદ્મવિલોચનામ્બુજઃ ।
પ્રહૃષ્ટરોમાદ્ભુતભાવશઙ્કિતઃ
પ્રષ્ટું પુરસ્તં પ્રસસાર બાલકમ્ ॥ ૨૬॥

તાવચ્છિશોર્વૈ શ્વસિતેન ભાર્ગવઃ
સોઽન્તઃશરીરં મશકો યથાઽઽવિશત્ ।
તત્રાપ્યદો ન્યસ્તમચષ્ટ કૃત્સ્નશો
યથા પુરામુહ્યદતીવ વિસ્મિતઃ ॥ ૨૭॥

ખં રોદસી ભગણાનદ્રિસાગરાન્
દ્વીપાન્ સવર્ષાન્ કકુભઃ સુરાસુરાન્ ।
વનાનિ દેશાન્ સરિતઃ પુરાકરાન્

ખેટાન્ વ્રજાનાશ્રમવર્ણવૃત્તયઃ ॥ ૨૮॥

મહાન્તિ ભૂતાન્યથ ભૌતિકાન્યસૌ
કાલં ચ નાનાયુગકલ્પકલ્પનમ્ ।
યત્કિઞ્ચિદન્યદ્વ્યવહારકારણં
દદર્શ વિશ્વં સદિવાવભાસિતમ્ ॥ ૨૯॥

હિમાલયં પુષ્પવહાં ચ તાં નદીં
નિજાશ્રમં યત્ર ઋષીનપશ્યત્ ।
વિશ્વં વિપશ્યઞ્છ્વસિતાચ્છિશોર્વૈ
બહિર્નિરસ્તો ન્યપતલ્લયાબ્ધૌ ॥ ૩૦॥

તસ્મિન્ પૃથિવ્યાઃ કકુદિ પ્રરૂઢં
વટં ચ તત્પર્ણપુટે શયાનમ્ ।
તોકં ચ તત્પ્રેમસુધાસ્મિતેન
નિરીક્ષિતોઽપાઙ્ગનિરીક્ષણેન ॥ ૩૧॥

અથ તં બાલકં વીક્ષ્ય નેત્રાભ્યાં ધિષ્ઠિતં હૃદિ ।
અભ્યયાદતિસઙ્ક્લિષ્ટઃ પરિષ્વક્તુમધોક્ષજમ્ ॥ ૩૨॥

તાવત્સ ભગવાન્ સાક્ષાદ્યોગાધીશો ગુહાશયઃ ।
અન્તર્દધે ઋષેઃ સદ્યો યથેહાનીશનિર્મિતા ॥ ૩૩॥

તમન્વથ વટો બ્રહ્મન્ સલિલં લોકસમ્પ્લવઃ ।
તિરોધાયિ ક્ષણાદસ્ય સ્વાશ્રમે પૂર્વવત્સ્થિતઃ ॥ ૩૪॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં સંહિતાયાં
દ્વાદશસ્કન્ધે માયાદર્શનં નામ નવમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ દશમોઽધ્યાયઃ - ૧૦ ॥

સૂત ઉવાચ
સ એવમનુભૂયેદં નારાયણવિનિર્મિતમ્ ।

વૈભવં યોગમાયાયાસ્તમેવ શરણં યયૌ ॥ ૧॥

માર્કણ્ડેય ઉવાચ
પ્રપન્નોઽસ્મ્યઙ્ઘ્રિમૂલં તે પ્રપન્નાભયદં હરે ।
યન્માયયાપિ વિબુધા મુહ્યન્તિ જ્ઞાનકાશયા ॥ ૨॥

સૂત ઉવાચ
તમેવં નિભૃતાત્માનં વૃષેણ દિવિ પર્યટન્ ।
રુદ્રાણ્યા ભગવાન્ રુદ્રો દદર્શ સ્વગણૈર્વૃતઃ ॥ ૩॥

અથોમા તમૃષિં વીક્ષ્ય ગિરિશં સમભાષત ।
પશ્યેમં ભગવન્ વિપ્રં નિભૃતાત્મેન્દ્રિયાશયમ્ ॥ ૪॥

નિભૃતોદઝષવ્રાતં વાતાપાયે યથાર્ણવમ્ ।
કુર્વસ્ય તપસઃ સાક્ષાત્સંસિદ્ધિં સિદ્ધિદો ભવાન્ ॥ ૫॥

શ્રીભગવાનુવાચ
નૈવેચ્છત્યાશિષઃ ક્વાપિ બ્રહ્મર્ષિર્મોક્ષમપ્યુત ।
ભક્તિં પરાં ભગવતિ લબ્ધવાન્ પુરુષેઽવ્યયે ॥ ૬॥

અથાપિ સંવદિષ્યામો ભવાન્યેતેન સાધુના ।
અયં હિ પરમો લાભો નૃણાં સાધુસમાગમઃ ॥ ૭॥

સૂત ઉવાચ
ઇત્યુક્ત્વા તમુપેયાય ભગવાન્ સ સતાં ગતિઃ ।
ઈશાનઃ સર્વવિદ્યાનામીશ્વરઃ સર્વદેહિનામ્ ॥ ૮॥

તયોરાગમનં સાક્ષાદીશયોર્જગદાત્મનોઃ ।
ન વેદ રુદ્ધધીવૃત્તિરાત્માનં વિશ્વમેવ ચ ॥ ૯॥

ભગવાંસ્તદભિજ્ઞાય ગિરીશો યોગમાયયા ।
આવિશત્તદ્ગુહાકાશં વાયુશ્છિદ્રમિવેશ્વરઃ ॥ ૧૦॥

આત્મન્યપિ શિવં પ્રાપ્તં તડિત્પિઙ્ગજટાધરમ્ ।
ત્ર્યક્ષં દશભુજં પ્રાંશુમુદ્યન્તમિવ ભાસ્કરમ્ ॥ ૧૧॥

વ્યાઘ્રચર્મામ્બરધરં શૂલખટ્વાઙ્ગચર્મભિઃ ।
અક્ષમાલાડમરુકકપાલાસિધનુઃ સહ ॥ ૧૨॥

બિભ્રાણં સહસા ભાતં વિચક્ષ્ય હૃદિ વિસ્મિતઃ ।

કિમિદં કુત એવેતિ સમાધેર્વિરતો મુનિઃ ॥ ૧૩॥

નેત્રે ઉન્મીલ્ય દદૃશે સગણં સોમયાઽઽગતમ્ ।
રુદ્રં ત્રિલોકૈકગુરું નનામ શિરસા મુનિઃ ॥ ૧૪॥

તસ્મૈ સપર્યાં વ્યદધાત્સગણાય સહોમયા ।
સ્વાગતાસનપાદ્યાર્ઘ્યગન્ધસ્રગ્ધૂપદીપકૈઃ ॥ ૧૫॥

આહ ચાત્માનુભાવેન પૂર્ણકામસ્ય તે વિભો ।
કરવામ કિમીશાન યેનેદં નિર્વૃતં જગત્ ॥ ૧૬॥

નમઃ શિવાય શાન્તાય સત્ત્વાય પ્રમૃડાય ચ ।
રજોજુષેઽપ્યઘોરાય નમસ્તુભ્યં તમોજુષે ॥ ૧૭॥

સૂત ઉવાચ
એવં સ્તુતઃ સ ભગવાનાદિદેવઃ સતાં ગતિઃ ।
પરિતુષ્ટઃ પ્રસન્નાત્મા પ્રહસંસ્તમભાષત ॥ ૧૮॥

શ્રીભગવાનુવાચ
વરં વૃણીષ્વ નઃ કામં વરદેશા વયં ત્રયઃ ।
અમોઘં દર્શનં યેષાં મર્ત્યો યદ્વિન્દતેઽમૃતમ્ ॥ ૧૯॥

બ્રાહ્મણાઃ સાધવઃ શાન્તા નિઃસઙ્ગા ભૂતવત્સલાઃ ।
એકાન્તભક્તા અસ્માસુ નિર્વૈરાઃ સમદર્શિનઃ ॥ ૨૦॥

સલોકા લોકપાલાસ્તાન્ વન્દન્ત્યર્ચન્ત્યુપાસતે ।
અહં ચ ભગવાન્ બ્રહ્મા સ્વયં ચ હરિરીશ્વરઃ ॥ ૨૧॥

ન તે મય્યચ્યુતેઽજે ચ ભિદામણ્વપિ ચક્ષતે ।
નાત્મનશ્ચ જનસ્યાપિ તદ્યુષ્માન્ વયમીમહિ ॥ ૨૨॥

ન હ્યમ્મયાનિ તીર્થાનિ ન દેવાશ્ચેતનોજ્ઝિતાઃ ।
તે પુનન્ત્યુરુકાલેન યૂયં દર્શનમાત્રતઃ ॥ ૨૩॥

બ્રાહ્મણેભ્યો નમસ્યામો યેઽસ્મદ્રૂપં ત્રયીમયમ્ ।
બિભ્રત્યાત્મસમાધાનતપઃસ્વાધ્યાયસંયમૈઃ ॥ ૨૪॥

શ્રવણાદ્દર્શનાદ્વાપિ મહાપાતકિનોઽપિ વઃ ।
શુધ્યેરન્નન્ત્યજાશ્ચાપિ કિમુ સમ્ભાષણાદિભિઃ ॥ ૨૫॥

સૂત ઉવાચ

ઇતિ ચન્દ્રલલામસ્ય ધર્મગુહ્યોપબૃંહિતમ્ ।
વચોઽમૃતાયનમૃષિર્નાતૃપ્યત્કર્ણયોઃ પિબન્ ॥ ૨૬॥

સ ચિરં માયયા વિષ્ણોર્ભ્રામિતઃ કર્શિતો ભૃશમ્ ।
શિવવાગમૃતધ્વસ્તક્લેશપુઞ્જસ્તમબ્રવીત્ ॥ ૨૭॥

ઋષિરુવાચ
અહો ઈશ્વરલીલેયં દુર્વિભાવ્યા શરીરિણામ્ ।
યન્નમન્તીશિતવ્યાનિ સ્તુવન્તિ જગદીશ્વરાઃ ॥ ૨૮॥

ધર્મં ગ્રાહયિતું પ્રાયઃ પ્રવક્તારશ્ચ દેહિનામ્ ।
આચરન્ત્યનુમોદન્તે ક્રિયમાણં સ્તુવન્તિ ચ ॥ ૨૯॥

નૈતાવતા ભગવતઃ સ્વમાયામયવૃત્તિભિઃ ।
ન દુષ્યેતાનુભાવસ્તૈર્માયિનઃ કુહકં યથા ॥ ૩૦॥

સૃષ્ટ્વેદં મનસા વિશ્વમાત્મનાનુપ્રવિશ્ય યઃ ।
ગુણૈઃ કુર્વદ્ભિરાભાતિ કર્તેવ સ્વપ્નદૃગ્યથા ॥ ૩૧॥

તસ્મૈ નમો ભગવતે ત્રિગુણાય ગુણાત્મને ।
કેવલાયાદ્વિતીયાય ગુરવે બ્રહ્મમૂર્તયે ॥ ૩૨॥

કં વૃણે નુ પરં ભૂમન્ વરં ત્વદ્વરદર્શનાત્ ।
યદ્દર્શનાત્પૂર્ણકામઃ સત્યકામઃ પુમાન્ ભવેત્ ॥ ૩૩॥

વરમેકં વૃણેઽથાપિ પૂર્ણાત્કામાભિવર્ષણાત્ ।
ભગવત્યચ્યુતાં ભક્તિં તત્પરેષુ તથા ત્વયિ ॥ ૩૪॥

સૂત ઉવાચ
ઇત્યર્ચિતોઽભિષ્ટુતશ્ચ મુનિના સૂક્તયા ગિરા ।
તમાહ ભગવાઞ્છર્વઃ શર્વયા ચાભિનન્દિતઃ ॥ ૩૫॥

કામો મહર્ષે સર્વોઽયં ભક્તિમાંસ્ત્વમધોક્ષજે ।
આકલ્પાન્તાદ્યશઃ પુણ્યમજરામરતા તથા ॥ ૩૬॥

જ્ઞાનં ત્રૈકાલિકં બ્રહ્મન્ વિજ્ઞાનં ચ વિરક્તિમત્ ।
બ્રહ્મવર્ચસ્વિનો ભૂયાત્પુરાણાચાર્યતાસ્તુ તે ॥ ૩૭॥

સૂત ઉવાચ
એવં વરાન્ સ મુનયે દત્ત્વાગાત્ત્ર્યક્ષ ઈશ્વરઃ ।

દેવ્યૈ તત્કર્મ કથયન્નનુભૂતં પુરામુના ॥ ૩૮॥

સોઽપ્યવાપ્તમહાયોગમહિમા ભાર્ગવોત્તમઃ ।
વિચરત્યધુનાપ્યદ્ધા હરાવેકાન્તતાં ગતઃ ॥ ૩૯॥

અનુવર્ણિતમેતત્તે માર્કણ્ડેયસ્ય ધીમતઃ ।
અનુભૂતં ભગવતો માયાવૈભવમદ્ભુતમ્ ॥ ૪૦॥

એતત્કેચિદવિદ્વાંસો માયાસંસૃતિરાત્મનઃ ।
અનાદ્યાવર્તિતં નૃણાં કાદાચિત્કં પ્રચક્ષતે ॥ ૪૧॥

ય એવમેતદ્ભૃગુવર્યવર્ણિતં
રથાઙ્ગપાણેરનુભાવભાવિતમ્ ।
સંશ્રાવયેત્સંશ‍ૃણુયાદુ તાવુભૌ
તયોર્ન કર્માશયસંસૃતિર્ભવેત્ ॥ ૪૨॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે દશમોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૦॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ એકાદશોઽધ્યાયઃ - ૧૧ ॥

શૌનક ઉવાચ
અથેમમર્થં પૃચ્છામો ભવન્તં બહુવિત્તમમ્ ।
સમસ્તતન્ત્રરાદ્ધાન્તે ભવાન્ ભાગવતતત્ત્વવિત્ ॥ ૧॥

તાન્ત્રિકાઃ પરિચર્યાયાં કેવલસ્ય શ્રિયઃ પતેઃ ।
અઙ્ગોપાઙ્ગાયુધાકલ્પં કલ્પયન્તિ યથા ચ યૈઃ ॥ ૨॥

તન્નો વર્ણય ભદ્રં તે ક્રિયાયોગં બુભુત્સતામ્ ।
યેન ક્રિયાનૈપુણેન મર્ત્યો યાયાદમર્ત્યતામ્ ॥ ૩॥

સૂત ઉવાચ
નમસ્કૃત્ય ગુરૂન્ વક્ષ્યે વિભૂતીર્વૈષ્ણવીરપિ ।
યાઃ પ્રોક્તા વેદતન્ત્રાભ્યામાચાર્યૈઃ પદ્મજાદિભિઃ ॥ ૪॥

માયાદ્યૈર્નવભિસ્તત્ત્વૈઃ સ વિકારમયો વિરાટ્ ।
નિર્મિતો દૃશ્યતે યત્ર સચિત્કે ભુવનત્રયમ્ ॥ ૫॥

એતદ્વૈ પૌરુષં રૂપં ભૂઃ પાદૌ દ્યૌઃ શિરો નભઃ ।
નાભિઃ સૂર્યોઽક્ષિણી નાસે વાયુઃ કર્ણૌ દિશઃ પ્રભોઃ ॥ ૬॥

પ્રજાપતિઃ પ્રજનનમપાનો મૃત્યુરીશિતુઃ ।
તદ્બાહવો લોકપાલા મનશ્ચન્દ્રો ભ્રુવૌ યમઃ ॥ ૭॥

લજ્જોત્તરોઽધરો લોભો દન્તા જ્યોત્સ્ના સ્મયો ભ્રમઃ ।
રોમાણિ ભૂરુહા ભૂમ્નો મેઘાઃ પુરુષમૂર્ધજાઃ ॥ ૮॥

યાવાનયં વૈ પુરુષો યાવત્યા સંસ્થયા મિતઃ ।
તાવાનસાવપિ મહાપુરુષો લોકસંસ્થયા ॥ ૯॥

કૌસ્તુભવ્યપદેશેન સ્વાત્મજ્યોતિર્બિભર્ત્યજઃ ।
તત્પ્રભા વ્યાપિની સાક્ષાચ્છ્રીવત્સમુરસા વિભુઃ ॥ ૧૦॥

સ્વમાયાં વનમાલાખ્યાં નાનાગુણમયીં દધત્ ।
વાસશ્છન્દોમયં પીતં બ્રહ્મસૂત્રં ત્રિવૃત્સ્વરમ્ ॥ ૧૧॥

બિભર્તિ સાઙ્ખ્યં યોગં ચ દેવો મકરકુણ્ડલે ।
મૌલિં પદં પારમેષ્ઠ્યં સર્વલોકાભયઙ્કરમ્ ॥ ૧૨॥

અવ્યાકૃતમનન્તાખ્યમાસનં યદધિષ્ઠિતઃ ।
ધર્મજ્ઞાનાદિભિર્યુક્તં સત્ત્વં પદ્મમિહોચ્યતે ॥ ૧૩॥

ઓજઃસહોબલયુતં મુખ્યતત્ત્વં ગદાં દધત્ ।
અપાં તત્ત્વં દરવરં તેજસ્તત્ત્વં સુદર્શનમ્ ॥ ૧૪॥

નભોનિભં નભસ્તત્ત્વમસિં ચર્મ તમોમયમ્ ।
કાલરૂપં ધનુઃ શાર્ઙ્ગં તથા કર્મમયેષુધિમ્ ॥ ૧૫॥

ઇન્દ્રિયાણિ શરાનાહુરાકૂતીરસ્ય સ્યન્દનમ્ ।
તન્માત્રાણ્યસ્યાભિવ્યક્તિં મુદ્રયાર્થક્રિયાત્મતામ્ ॥ ૧૬॥

મણ્ડલં દેવયજનં દીક્ષા સંસ્કાર આત્મનઃ ।
પરિચર્યા ભગવત આત્મનો દુરિતક્ષયઃ ॥ ૧૭॥

ભગવાન્ ભગશબ્દાર્થં લીલાકમલમુદ્વહન્ ।
ધર્મં યશશ્ચ ભગવાંશ્ચામરવ્યજનેઽભજત્ ॥ ૧૮॥

આતપત્રં તુ વૈકુણ્ઠં દ્વિજા ધામાકુતોભયમ્ ।
ત્રિવૃદ્વેદઃ સુપર્ણાખ્યો યજ્ઞં વહતિ પૂરુષમ્ ॥ ૧૯॥

અનપાયિની ભગવતી શ્રીઃ સાક્ષાદાત્મનો હરેઃ ।
વિષ્વક્સેનસ્તન્ત્રમૂર્તિર્વિદિતઃ પાર્ષદાધિપઃ ।
નન્દાદયોઽષ્ટૌ દ્વાઃસ્થાશ્ચ તેઽણિમાદ્યા હરેર્ગુણાઃ ॥ ૨૦॥

વાસુદેવઃ સઙ્કર્ષણઃ પ્રદ્યુમ્નઃ પુરુષઃ સ્વયમ્ ।
અનિરુદ્ધ ઇતિ બ્રહ્મન્ મૂર્તિવ્યૂહોઽભિધીયતે ॥ ૨૧॥

સ વિશ્વસ્તૈજસઃ પ્રાજ્ઞસ્તુરીય ઇતિ વૃત્તિભિઃ ।
અર્થેન્દ્રિયાશયજ્ઞાનૈર્ભગવાન્ પરિભાવ્યતે ॥ ૨૨॥

અઙ્ગોપાઙ્ગાયુધાકલ્પૈર્ભગવાંસ્તચ્ચતુષ્ટયમ્ ।
બિભર્તિ સ્મ ચતુર્મૂર્તિર્ભગવાન્ હરિરીશ્વરઃ ॥ ૨૩॥

દ્વિજઋષભ સ એષ બ્રહ્મયોનિઃ સ્વયન્દૃક્
સ્વમહિમપરિપૂર્ણો માયયા ચ સ્વયૈતત્ ।
સૃજતિ હરતિ પાતીત્યાખ્યયાનાવૃતાક્ષો
વિવૃત ઇવ નિરુક્તસ્તત્પરૈરાત્મલભ્યઃ ॥ ૨૪॥

શ્રીકૃષ્ણ કૃષ્ણસખ વૃષ્ણ્યૃષભાવનિધ્રુગ્-
રાજન્યવંશદહનાનપવર્ગવીર્ય ।
ગોવિન્દ ગોપવનિતાવ્રજભૃત્યગીત-
તીર્થશ્રવઃ શ્રવણમઙ્ગલ પાહિ ભૃત્યાન્ ॥ ૨૫॥

ય ઇદં કલ્ય ઉત્થાય મહાપુરુષલક્ષણમ્ ।
તચ્ચિત્તઃ પ્રયતો જપ્ત્વા બ્રહ્મ વેદ ગુહાશયમ્ ॥ ૨૬॥

શૌનક ઉવાચ
શુકો યદાહ ભગવાન્ વિષ્ણુરાતાય શ◌ૃણ્વતે ।
સૌરો ગણો માસિ માસિ નાના વસતિ સપ્તકઃ ॥ ૨૭॥

તેષાં નામાનિ કર્માણિ નિયુક્તાનામધીશ્વરૈઃ ।
બ્રૂહિ નઃ શ્રદ્દધાનાનાં વ્યૂહં સૂર્યાત્મનો હરેઃ ॥ ૨૮॥

સૂત ઉવાચ
અનાદ્યવિદ્યયા વિષ્ણોરાત્મનઃ સર્વદેહિનામ્ ।

નિર્મિતો લોકતન્ત્રોઽયં લોકેષુ પરિવર્તતે ॥ ૨૯॥

એક એવ હિ લોકાનાં સૂર્ય આત્માऽऽદિકૃદ્ધરિઃ ।
સર્વવેદક્રિયામૂલમૃષિભિર્બહુધોદિતઃ ॥ ૩૦॥

કાલો દેશઃ ક્રિયા કર્તા કરણં કાર્યમાગમઃ ।
દ્રવ્યં ફલમિતિ બ્રહ્મન્નવધોક્તોઽજયા હરિઃ ॥ ૩૧॥

મધ્વાદિષુ દ્વાદશસુ ભગવાન્ કાલરૂપધૃક્ ।
લોકતન્ત્રાય ચરતિ પૃથગ્દ્વાદશભિર્ગણૈઃ ॥ ૩૨॥

ધાતા કૃતસ્થલી હેતિર્વાસુકી રથકૃન્મુને ।
પુલસ્ત્યસ્તુમ્બુરુરિતિ મધુમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૩૩॥

અર્યમા પુલહોઽથૌજાઃ પ્રહેતિઃ પુઞ્જિકસ્થલી ।
નારદઃ કચ્છનીરશ્ચ નયન્ત્યેતે સ્મ માધવમ્ ॥ ૩૪॥

મિત્રોઽત્રિઃ પૌરુષેયોઽથ તક્ષકો મેનકા હહાઃ ।
રથસ્વન ઇતિ હ્યેતે શુક્રમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૩૫॥

વસિષ્ઠો વરુણો રમ્ભા સહજન્યસ્તથા હુહૂઃ ।
શુક્રશ્ચિત્રસ્વનશ્ચૈવ શુચિમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૩૬॥

ઇન્દ્રો વિશ્વાવસુઃ શ્રોતા એલાપત્રસ્તથાઙ્ગિરાઃ ।
પ્રમ્લોચા રાક્ષસો વર્યો નભોમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૩૭॥

વિવસ્વાનુગ્રસેનશ્ચ વ્યાઘ્ર આસારણો ભૃગુઃ ।
અનુમ્લોચા શઙ્ખપાલો નભસ્યાખ્યં નયન્ત્યમી ॥ ૩૮॥

પૂષા ધનઞ્જયો વાતઃ સુષેણઃ સુરુચિસ્તથા ।
ઘૃતાચી ગૌતમશ્ચેતિ તપોમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૩૯॥

ક્રતુર્વર્ચા ભરદ્વાજઃ પર્જન્યઃ સેનજિત્તથા ।
વિશ્વ ઐરાવતશ્ચૈવ તપસ્યાખ્યં નયન્ત્યમી ॥ ૪૦॥

અથાંશુઃ કશ્યપસ્તાર્ક્ષ્ય ઋતસેનસ્તથોર્વશી ।
વિદ્યુચ્છત્રુર્મહાશઙ્ખઃ સહોમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૪૧॥

ભગઃ સ્ફૂર્જોઽરિષ્ટનેમિરૂર્ણ આયુશ્ચ પઞ્ચમઃ ।
કર્કોટકઃ પૂર્વચિત્તિઃ પુષ્યમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૪૨॥

ત્વષ્ટા ઋચીકતનયઃ કમ્બલશ્ચ તિલોત્તમા ।
બ્રહ્માપેતોઽથ શતજિદ્ધૃતરાષ્ટ્ર ઇષમ્ભરાઃ ॥ ૪૩॥

વિષ્ણુરશ્વતરો રમ્ભા સૂર્યવર્ચાશ્ચ સત્યજિત્ ।
વિશ્વામિત્રો મખાપેત ઊર્જમાસં નયન્ત્યમી ॥ ૪૪॥

એતા ભગવતો વિષ્ણોરાદિત્યસ્ય વિભૂતયઃ ।
સ્મરતાં સન્ધ્યયોર્નૄણાં હરન્ત્યંહો દિને દિને ॥ ૪૫॥

દ્વાદશસ્વપિ માસેષુ દેવોઽસૌ ષડ્ભિરસ્ય વૈ ।
ચરન્ સમન્તાત્તનુતે પરત્રેહ ચ સન્મતિમ્ ॥ ૪૬॥

સામર્ગ્યજુર્ભિસ્તલ્લિઙ્ગૈરૃષયઃ સંસ્તુવન્ત્યમુમ્ ।
ગન્ધર્વાસ્તં પ્રગાયન્તિ નૃત્યન્ત્યપ્સરસોઽગ્રતઃ ॥ ૪૭॥

ઉન્નહ્યન્તિ રથં નાગા ગ્રામણ્યો રથયોજકાઃ ।
ચોદયન્તિ રથં પૃષ્ઠે નૈરૃતા બલશાલિનઃ ॥ ૪૮॥

વાલખિલ્યાઃ સહસ્રાણિ ષષ્ટિર્બ્રહ્મર્ષયોઽમલાઃ ।
પુરતોઽભિમુખં યાન્તિ સ્તુવન્તિ સ્તુતિભિર્વિભુમ્ ॥ ૪૯॥

એવં હ્યનાદિનિધનો ભગવાન્ હરિરીશ્વરઃ ।
કલ્પે કલ્પે સ્વમાત્માનં વ્યૂહ્ય લોકાનવત્યજઃ ॥ ૫૦॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં સંહિતાયાં
દ્વાદશસ્કન્ધે આદિત્યવ્યૂહવિવરણં નામૈકાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૧॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ દ્વાદશોઽધ્યાયઃ - ૧૨ ॥

સૂત ઉવાચ
નમો ધર્માય મહતે નમઃ કૃષ્ણાય વેધસે ।
બ્રાહ્મણેભ્યો નમસ્કૃત્ય ધર્માન્ વક્ષ્યે સનાતનાન્ ॥ ૧॥

એતદ્વઃ કથિતં વિપ્રા વિષ્ણોશ્ચરિતમદ્ભુતમ્ ।
ભવદ્ભિર્યદહં પૃષ્ટો નરાણાં પુરુષોચિતમ્ ॥ ૨॥

અત્ર સઙ્કીર્તિતઃ સાક્ષાત્સર્વપાપહરો હરિઃ ।
નારાયણો હૃષીકેશો ભગવાન્ સાત્વતાં પતિઃ ॥ ૩॥

અત્ર બ્રહ્મ પરં ગુહ્યં જગતઃ પ્રભવાપ્યયમ્ ।
જ્ઞાનં ચ તદુપાખ્યાનં પ્રોક્તં વિજ્ઞાનસંયુતમ્ ॥ ૪॥

ભક્તિયોગઃ સમાખ્યાતો વૈરાગ્યં ચ તદાશ્રયમ્ ।
પારીક્ષિતમુપાખ્યાનં નારદાખ્યાનમેવ ચ ॥ ૫॥

પ્રાયોપવેશો રાજર્ષેર્વિપ્રશાપાત્પરીક્ષિતઃ ।
શુકસ્ય બ્રહ્મર્ષભસ્ય સંવાદશ્ચ પરીક્ષિતઃ ॥ ૬॥

યોગધારણયોત્ક્રાન્તિઃ સંવાદો નારદાજયોઃ ।
અવતારાનુગીતં ચ સર્ગઃ પ્રાધાનિકોઽગ્રતઃ ॥ ૭॥

વિદુરોદ્ધવસંવાદઃ ક્ષત્તૃમૈત્રેયયોસ્તતઃ ।
પુરાણસંહિતાપ્રશ્નો મહાપુરુષસંસ્થિતિઃ ॥ ૮॥

તતઃ પ્રાકૃતિકઃ સર્ગઃ સપ્ત વૈકૃતિકાશ્ચ યે ।
તતો બ્રહ્માણ્ડસમ્ભૂતિર્વૈરાજઃ પુરુષો યતઃ ॥ ૯॥

કાલસ્ય સ્થૂલસૂક્ષ્મસ્ય ગતિઃ પદ્મસમુદ્ભવઃ ।
ભુવ ઉદ્ધરણેઽમ્ભોધેર્હિરણ્યાક્ષવધો યથા ॥ ૧૦॥

ઊર્ધ્વતિર્યગવાક્સર્ગો રુદ્રસર્ગસ્તથૈવ ચ ।
અર્ધનારીનરસ્યાથ યતઃ સ્વાયમ્ભુવો મનુઃ ॥ ૧૧॥

શતરૂપા ચ યા સ્ત્રીણામાદ્યા પ્રકૃતિરુત્તમા ।
સન્તાનો ધર્મપત્નીનાં કર્દમસ્ય પ્રજાપતેઃ ॥ ૧૨॥

અવતારો ભગવતઃ કપિલસ્ય મહાત્મનઃ ।
દેવહૂત્યાશ્ચ સંવાદઃ કપિલેન ચ ધીમતા ॥ ૧૩॥

નવબ્રહ્મસમુત્પત્તિર્દક્ષયજ્ઞવિનાશનમ્ ।
ધ્રુવસ્ય ચરિતં પશ્ચાત્પૃથોઃ પ્રાચીનબર્હિષઃ ॥ ૧૪॥

નારદસ્ય ચ સંવાદસ્તતઃ પ્રૈયવ્રતં દ્વિજાઃ ।
નાભેસ્તતોઽનુચરિતં ઋષભસ્ય ભરતસ્ય ચ ॥ ૧૫॥

દ્વીપવર્ષસમુદ્રાણાં ગિરિનદ્યુપવર્ણનમ્ ।

જ્યોતિશ્ચક્રસ્ય સંસ્થાનં પાતાલનરકસ્થિતિઃ ॥ ૧૬॥

દક્ષજન્મ પ્રચેતોભ્યસ્તત્પુત્રીણાં ચ સન્તતિઃ ।
યતો દેવાસુરનરાસ્તિર્યઙ્નગખગાદયઃ ॥ ૧૭॥

ત્વાષ્ટ્રસ્ય જન્મનિધનં પુત્રયોશ્ચ દિતેર્દ્વિજાઃ ।
દૈત્યેશ્વરસ્ય ચરિતં પ્રહ્લાદસ્ય મહાત્મનઃ ॥ ૧૮॥

મન્વન્તરાનુકથનં ગજેન્દ્રસ્ય વિમોક્ષણમ્ ।
મન્વન્તરાવતારાશ્ચ વિષ્ણોર્હયશિરાદયઃ ॥ ૧૯॥

કૌર્મં ધાન્વન્તરં માત્સ્યં વામનં ચ જગત્પતેઃ ।
ક્ષીરોદમથનં તદ્વદમૃતાર્થે દિવૌકસામ્ ॥ ૨૦॥

દેવાસુરમહાયુદ્ધં રાજવંશાનુકીર્તનમ્ ।
ઇક્ષ્વાકુજન્મ તદ્વંશઃ સુદ્યુમ્નસ્ય મહાત્મનઃ ॥ ૨૧॥

ઇલોપાખ્યાનમત્રોક્તં તારોપાખ્યાનમેવ ચ ।
સૂર્યવંશાનુકથનં શશાદાદ્યા નૃગાદયઃ ॥ ૨૨॥

સૌકન્યં ચાથ શર્યાતેઃ કકુત્સ્થસ્ય ચ ધીમતઃ ।
ખટ્વાઙ્ગસ્ય ચ માન્ધાતુઃ સૌભરેઃ સગરસ્ય ચ ॥ ૨૩॥

રામસ્ય કોસલેન્દ્રસ્ય ચરિતં કિલ્બિષાપહમ્ ।
નિમેરઙ્ગપરિત્યાગો જનકાનાં ચ સમ્ભવઃ ॥ ૨૪॥

રામસ્ય ભાર્ગવેન્દ્રસ્ય નિઃક્ષત્રકરણં ભુવઃ ।
ઐલસ્ય સોમવંશસ્ય યયાતેર્નહુષસ્ય ચ ॥ ૨૫॥

દૌષ્યન્તેર્ભરતસ્યાપિ શન્તનોસ્તત્સુતસ્ય ચ ।
યયાતેર્જ્યેષ્ઠપુત્રસ્ય યદોર્વંશોઽનુકીર્તિતઃ ॥ ૨૬॥

યત્રાવતીર્ણો ભગવાન્ કૃષ્ણાખ્યો જગદીશ્વરઃ ।
વસુદેવગૃહે જન્મ તતો વૃદ્ધિશ્ચ ગોકુલે ॥ ૨૭॥

તસ્ય કર્માણ્યપારાણિ કીર્તિતાન્યસુરદ્વિષઃ ।
પૂતનાસુપયઃપાનં શકટોચ્ચાટનં શિશોઃ ॥ ૨૮॥

તૃણાવર્તસ્ય નિષ્પેષસ્તથૈવ બકવત્સયોઃ ।
(અઘાસુરવધો ધાત્રા વત્સપાલાવગૂહનમ્ ।)
ધેનુકસ્ય સહ ભ્રાતુઃ પ્રલમ્બસ્ય ચ સઙ્ક્ષયઃ ॥ ૨૯॥

ગોપાનાં ચ પરિત્રાણં દાવાગ્નેઃ પરિસર્પતઃ ॥ ૩૦॥

દમનં કાલિયસ્યાહેર્મહાહેર્નન્દમોક્ષણમ્ ।
વ્રતચર્યા તુ કન્યાનાં યત્ર તુષ્ટોઽચ્યુતો વ્રતૈઃ ॥ ૩૧॥

પ્રસાદો યજ્ઞપત્નીભ્યો વિપ્રાણાં ચાનુતાપનમ્ ।
ગોવર્ધનોદ્ધારણં ચ શક્રસ્ય સુરભેરથ ॥ ૩૨॥

યજ્ઞાભિષેકં કૃષ્ણસ્ય સ્ત્રીભિઃ ક્રીડા ચ રાત્રિષુ ।
શઙ્ખચૂડસ્ય દુર્બુદ્ધેર્વધોઽરિષ્ટસ્ય કેશિનઃ ॥ ૩૩॥

અક્રૂરાગમનં પશ્ચાત્પ્રસ્થાનં રામકૃષ્ણયોઃ ।
વ્રજસ્ત્રીણાં વિલાપશ્ચ મથુરાલોકનં તતઃ ॥ ૩૪॥

ગજમુષ્ટિકચાણૂરકંસાદીનાં ચ યો વધઃ ।
મૃતસ્યાનયનં સૂનોઃ પુનઃ સાન્દીપનેર્ગુરોઃ ॥ ૩૫॥

મથુરાયાં નિવસતા યદુચક્રસ્ય યત્પ્રિયમ્ ।
કૃતમુદ્ધવરામાભ્યાં યુતેન હરિણા દ્વિજાઃ ॥ ૩૬॥

જરાસન્ધસમાનીતસૈન્યસ્ય બહુશો વધઃ ।
ઘાતનં યવનેન્દ્રસ્ય કુશસ્થલ્યા નિવેશનમ્ ॥ ૩૭॥

આદાનં પારિજાતસ્ય સુધર્માયાઃ સુરાલયાત્ ।
રુક્મિણ્યા હરણં યુદ્ધે પ્રમથ્ય દ્વિષતો હરેઃ ॥ ૩૮॥

હરસ્ય જૃમ્ભણં યુદ્ધે બાણસ્ય ભુજકૃન્તનમ્ ।
પ્રાગ્જ્યોતિષપતિં હત્વા કન્યાનાં હરણં ચ યત્ ॥ ૩૯॥

ચૈદ્યપૌણ્ડ્રકશાલ્વાનાં દન્તવક્ત્રસ્ય દુર્મતેઃ ।
શમ્બરો દ્વિવિદઃ પીઠો મુરઃ પઞ્ચજનાદયઃ ॥ ૪૦॥

માહાત્મ્યં ચ વધસ્તેષાં વારાણસ્યાશ્ચ દાહનમ્ ।
ભારાવતરણં ભૂમેર્નિમિત્તીકૃત્ય પાણ્ડવાન્ ॥ ૪૧॥

વિપ્રશાપાપદેશેન સંહારઃ સ્વકુલસ્ય ચ ।
ઉદ્ધવસ્ય ચ સંવાદો વાસુદેવસ્ય ચાદ્ભુતઃ ॥ ૪૨॥

યત્રાત્મવિદ્યા હ્યખિલા પ્રોક્તા ધર્મવિનિર્ણયઃ ।
તતો મર્ત્યપરિત્યાગ આત્મયોગાનુભાવતઃ ॥ ૪૩॥

યુગલક્ષણવૃત્તિશ્ચ કલૌ નૃણામુપપ્લવઃ ।
ચતુર્વિધશ્ચ પ્રલય ઉત્પત્તિસ્ત્રિવિધા તથા ॥ ૪૪॥

દેહત્યાગશ્ચ રાજર્ષેર્વિષ્ણુરાતસ્ય ધીમતઃ ।
શાખાપ્રણયનમૃષેર્માર્કણ્ડેયસ્ય સત્કથા ।
મહાપુરુષવિન્યાસઃ સૂર્યસ્ય જગદાત્મનઃ ॥ ૪૫॥

ઇતિ ચોક્તં દ્વિજશ્રેષ્ઠા યત્પૃષ્ટોઽહમિહાસ્મિ વઃ ।
લીલાવતારકર્માણિ કીર્તિતાનીહ સર્વશઃ ॥ ૪૬॥

પતિતઃ સ્ખલિતશ્ચાર્તઃ ક્ષુત્ત્વા વા વિવશો બ્રુવન્ ।
હરયે નમ ઇત્યુચ્ચૈર્મુચ્યતે સર્વપાતકાત્ ॥ ૪૭॥

સઙ્કીર્ત્યમાનો ભગવાનનન્તઃ
શ્રુતાનુભાવો વ્યસનં હિ પુંસામ્ ।
પ્રવિશ્ય ચિત્તં વિધુનોત્યશેષં
યથા તમોઽર્કોઽભ્રમિવાતિવાતઃ ॥ ૪૮॥

મૃષા ગિરસ્તા હ્યસતીરસત્કથા
ન કથ્યતે યદ્ભગવાનધોક્ષજઃ ।
તદેવ સત્યં તદુ હૈવ મઙ્ગલં
તદેવ પુણ્યં ભગવદ્ગુણોદયમ્ ॥ ૪૯॥

તદેવ રમ્યં રુચિરં નવં નવં
તદેવ શશ્વન્મનસો મહોત્સવમ્ ।
તદેવ શોકાર્ણવશોષણં નૃણાં
યદુત્તમશ્લોકયશોઽનુગીયતે ॥ ૫૦॥

ન તદ્વચશ્ચિત્રપદં હરેર્યશો
જગત્પવિત્રં પ્રગૃણીત કર્હિચિત્ ।
તદ્ધ્વાઙ્ક્ષતીર્થં ન તુ હંસસેવિતં
યત્રાચ્યુતસ્તત્ર હિ સાધવોઽમલાઃ ॥ ૫૧॥

સ વાગ્વિસર્ગો જનતાઘસમ્પ્લવો
યસ્મિન્ પ્રતિશ્લોકમબદ્ધવત્યપિ ।
નામાન્યનન્તસ્ય યશોઽઙ્કિતાનિ ય-

ચ્છૃણ્વન્તિ ગાયન્તિ ગૃણન્તિ સાધવઃ ॥ ૫૨॥

નૈષ્કર્મ્યમપ્યચ્યુતભાવવર્જિતં
ન શોભતે જ્ઞાનમલં નિરઞ્જનમ્ ।
કુતઃ પુનઃ શશ્વદભદ્રમીશ્વરે
ન હ્યર્પિતં કર્મ યદપ્યનુત્તમમ્ ॥ ૫૩॥

યશઃ શ્રિયામેવ પરિશ્રમઃ પરો
વર્ણાશ્રમાચારતપઃશ્રુતાદિષુ ।
અવિસ્મૃતિઃ શ્રીધરપાદપદ્મયો-
ર્ગુણાનુવાદશ્રવણાદિભિર્હરેઃ ॥ ૫૪॥

અવિસ્મૃતિઃ કૃષ્ણપદારવિન્દયોઃ
ક્ષિણોત્યભદ્રાણિ શમં તનોતિ ચ ।
સત્ત્વસ્ય શુદ્ધિં પરમાત્મભક્તિં
જ્ઞાનં ચ વિજ્ઞાનવિરાગયુક્તમ્ ॥ ૫૫॥

યૂયં દ્વિજાગ્ર્યા બત ભૂરિભાગા
યચ્છશ્વદાત્મન્યખિલાત્મભૂતમ્ ।
નારાયણં દેવમદેવમીશ-
મજસ્રભાવા ભજતાઽઽવિવેશ્ય ॥ ૫૬॥

અહં ચ સંસ્મારિત આત્મતત્ત્વં
શ્રુતં પુરા મે પરમર્ષિવક્ત્રાત્ ।
પ્રાયોપવેશે નૃપતેઃ પરીક્ષિતઃ
સદસ્યૃષીણાં મહતાં ચ શ઼ૃણ્વતામ્ ॥ ૫૭॥

એતદ્વઃ કથિતં વિપ્રાઃ કથનીયોરુકર્મણઃ ।
માહાત્મ્યં વાસુદેવસ્ય સર્વાશુભવિનાશનમ્ ॥ ૫૮॥

ય એવં શ્રાવયેન્નિત્યં યામક્ષણમનન્યધીઃ ।
(શ્લોકમેકં તદર્ધં વા પાદં પાદાર્ધમેવ વા ।)
શ્રદ્ધાવાન્ યોઽનુશ઼ૃણુયાત્પુનાત્યાત્માનમેવ સઃ ॥ ૫૯॥

દ્વાદશ્યામેકાદશ્યાં વા શ઼ૃણ્વન્નાયુષ્યવાન્ ભવેત્ ।
પઠત્યનશ્નન્ પ્રયતઃ તતો ભવત્યપાતકી ॥ ૬૦॥

પુષ્કરે મથુરયાં ચ દ્વારવત્યાં યતાત્મવાન્ ।

ઉપોષ્ય સંહિતામેતાં પઠિત્વા મુચ્યતે ભયાત્ ॥ ૬૧॥

દેવતા મુનયઃ સિદ્ધાઃ પિતરો મનવો નૃપાઃ ।
યચ્છન્તિ કામાન્ ગૃણતઃ શ‍ૃણ્વતો યસ્ય કીર્તનાત્ ॥ ૬૨॥

ઋચો યજૂંષિ સામાનિ દ્વિજોઽધીત્યાનુવિન્દતે ।
મધુકુલ્યા ઘૃતકુલ્યાઃ પયઃકુલ્યાશ્ચ તત્ફલમ્ ॥ ૬૩॥

પુરાણસંહિતામેતામધીત્ય પ્રયતો દ્વિજઃ ।
પ્રોક્તં ભગવતા યત્તુ તત્પદં પરમં વ્રજેત્ ॥ ૬૪॥

વિપ્રોઽધીત્યાપ્નુયાત્પ્રજ્ઞાં રાજન્યોદધિમેખલામ્ ।
વૈશ્યો નિધિપતિત્વં ચ શૂદ્રઃ શુધ્યેત પાતકાત્ ॥ ૬૫॥

કલિમલસંહતિકાલનોઽખિલેશો
હરિરિતરત્ર ન ગીયતે હ્યભીક્ષ્ણમ્ ।
ઇહ તુ પુનર્ભગવાનશેષમૂર્તિઃ
પરિપઠિતોઽનુપદં કથાપ્રસઙ્ગૈઃ ॥ ૬૬॥

તમહમજમનન્તમાત્મતત્ત્વં
જગદુદયસ્થિતિસંયમાત્મશક્તિમ્ ।
દ્યુપતિભિરજશક્રશઙ્કરાદ્યૈઃ
દુરવસિતસ્તવમચ્યુતં નતોઽસ્મિ ॥ ૬૭॥

ઉપચિતનવશક્તિભિઃ સ્વ આત્મનિ
ઉપરચિતસ્થિરજઙ્ગમાલયાય ।
ભગવત ઉપલબ્ધિમાત્રધામ્ને
સુરઋષભાય નમઃ સનાતનાય ॥ ૬૮॥

સ્વસુખનિભૃતચેતાસ્તદ્વ્યુદસ્તાન્યભાવો-
ઽપ્યજિતરુચિરલીલાકૃષ્ટસારસ્તદીયમ્ ।
વ્યતનુત કૃપયા યસ્તત્ત્વદીપં પુરાણં
તમખિલવૃજિનઘ્નં વ્યાસસૂનું નતોઽસ્મિ ॥ ૬૯॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં
સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે દ્વાદશસ્કન્ધાર્થનિરૂપણં
નામ દ્વાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૨॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ ત્રયોદશોઽધ્યાયઃ - ૧૩ ॥

સૂત ઉવાચ
યં બ્રહ્મા વરુણેન્દ્રરુદ્રમરુતઃ સ્તુન્વન્તિ દિવ્યૈઃ સ્તવૈઃ
વેદૈઃ સાઙ્ગપદક્રમોપનિષદૈર્ગાયન્તિ યં સામગાઃ ।
ધ્યાનાવસ્થિતતદ્ગતેન મનસા પશ્યન્તિ યં યોગિનો
યસ્યાન્તં ન વિદુઃ સુરાસુરગણા દેવાય તસ્મૈ નમઃ ॥ ૧॥

પૃષ્ઠે ભ્રામ્યદમન્દમન્દરગિરિગ્રાવાગ્રકણ્ડૂયનાત્
નિદ્રાલોઃ કમઠાકૃતેર્ભગવતઃ શ્વાસાનિલાઃ પાન્તુ વઃ ।
યત્સંસ્કારકલાનુવર્તનવશાદ્વેલાનિભેનામ્ભસાં
યાતાયાતમતન્દ્રિતં જલનિધેર્નાદ્યાપિ વિશ્રામ્યતિ ॥ ૨॥

પુરાણસઙ્ખ્યાસમ્ભૂતિમસ્ય વાચ્યપ્રયોજને ।
દાનં દાનસ્ય માહાત્મ્યં પાઠાદેશ્ચ નિબોધત ॥ ૩॥

બ્રાહ્મં દશસહસ્રાણિ પાદ્મં પઞ્ચોનષષ્ટિ ચ ।
શ્રીવૈષ્ણવં ત્રયોવિંશચ્ચતુર્વિંશતિ શૈવકમ્ ॥ ૪॥

દશાષ્ટૌ શ્રીભાગવતં નારદં પઞ્ચવિંશતિઃ ।
માર્કણ્ડં નવ વાહ્નં ચ દશપઞ્ચ ચતુઃશતમ્ ॥ ૫॥

ચતુર્દશ ભવિષ્યં સ્યાત્તથા પઞ્ચશતાનિ ચ ।
દશાષ્ટૌ બ્રહ્મવૈવર્તં લૈઙ્ગમેકાદશૈવ તુ ॥ ૬॥

ચતુર્વિંશતિ વારાહમેકાશીતિસહસ્રકમ્ ।
સ્કાન્દં શતં તથા ચૈકં વામનં દશ કીર્તિતમ્ ॥ ૭॥

કૌર્મં સપ્તદશાખ્યાતં માત્સ્યં તત્તુ ચતુર્દશ ।
એકોનવિંશત્સૌપર્ણં બ્રહ્માણ્ડં દ્વાદશૈવ તુ ॥ ૮॥

એવં પુરાણસન્દોહશ્ચતુર્લક્ષ ઉદાહૃતઃ ।
તત્રાષ્ટાદશસાહસ્રં શ્રીભાગવતમિષ્યતે ॥ ૯॥

ઇદં ભગવતા પૂર્વં બ્રહ્મણે નાભિપઙ્કજે ।

સ્થિતાય ભવભીતાય કારુણ્યાત્સમ્પ્રકાશિતમ્ ॥ ૧૦॥

આદિમધ્યાવસાનેષુ વૈરાગ્યાખ્યાનસંયુતમ્ ।
હરિલીલાકથાવ્રાતા મૃતાનન્દિતસત્સુરમ્ ॥ ૧૧॥

સર્વવેદાન્તસારં યદ્બ્રહ્માત્મૈકત્વલક્ષણમ્ ।
વસ્ત્વદ્વિતીયં તન્નિષ્ઠં કૈવલ્યૈકપ્રયોજનમ્ ॥ ૧૨॥

પ્રૌષ્ઠપદ્યાં પૌર્ણમાસ્યાં હેમસિંહસમન્વિતમ્ ।
દદાતિ યો ભાગવતં સ યાતિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૧૩॥

રાજન્તે તાવદન્યાનિ પુરાણાનિ સતાં ગણે ।
યાવન્ન દૃશ્યતે સાક્ષાત્શ્રીમદ્ભાગવતં પરમ્ ॥ ૧૪॥

(યાવદ્ભાગવતં નૈવ શ્રૂયતેઽમૃતસાગરં)
સર્વવેદાન્તસારં હિ શ્રીભાગવતમિષ્યતે ।
તદ્રસામૃતતૃપ્તસ્ય નાન્યત્ર સ્યાદ્રતિઃ ક્વચિત્ ॥ ૧૫॥

નિમ્નગાનાં યથા ગઙ્ગા દેવાનામચ્યુતો યથા ।
વૈષ્ણવાનાં યથા શમ્ભુઃ પુરાણાનામિદં તથા ॥ ૧૬॥

ક્ષેત્રાણાં ચૈવ સર્વેષાં યથા કાશી હ્યનુત્તમા ।
તથા પુરાણવ્રાતાનાં શ્રીમદ્ભાગવતં દ્વિજાઃ ॥ ૧૭॥

શ્રીમદ્ભાગવતં પુરાણમમલં યદ્વૈષ્ણવાનાં પ્રિયં
યસ્મિન્ પારમહંસ્યમેકમમલં જ્ઞાનં પરં ગીયતે ।
તત્ર જ્ઞાનવિરાગભક્તિસહિતં નૈષ્કર્મ્યમાવિસ્કૃતં
તચ્છૃણ્વન્વિપઠન્વિચારણપરો ભક્ત્યા વિમુચ્યેન્નરઃ ॥ ૧૮॥

કસ્મૈ યેન વિભાસિતોઽયમતુલો જ્ઞાનપ્રદીપઃ પુરા
તદ્રૂપેણ ચ નારદાય મુનયે કૃષ્ણાય તદ્રૂપિણા ।
યોગીન્દ્રાય તદાત્મનાથ ભગવદ્રાતાય કારુણ્યતઃ
તચ્છુદ્ધં વિમલં વિશોકમમૃતં સત્યં પરં ધીમહિ ॥ ૧૯॥

નમસ્તસ્મૈ ભગવતે વાસુદેવાય સાક્ષિણે ।
ય ઇદં કૃપયા કસ્મૈ વ્યાચચક્ષે મુમુક્ષવે ॥ ૨૦॥

યોગીન્દ્રાય નમસ્તસ્મૈ શુકાય બ્રહ્મરૂપિણે ।
સંસારસર્પદષ્ટં યો વિષ્ણુરાતમમૂમુચત્ ॥ ૨૧॥

ભવે ભવે યથા ભક્તિઃ પાદયોસ્તવ જાયતે ।
તથા કુરુષ્વ દેવેશ નાથસ્ત્વં નો યતઃ પ્રભો ॥ ૨૨॥

નામસઙ્કીર્તનં યસ્ય સર્વપાપપ્રણાશનમ્ ।
પ્રણામો દુઃખશમનસ્તં નમામિ હરિં પરમ્ ॥ ૨૩॥

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે વૈયાસક્યામષ્ટાદશસાહસ્ર્યાં
પારમહંસ્યાં સંહિતાયાં દ્વાદશસ્કન્ધે ત્રયોદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૩॥

॥ ઇતિ દ્વાદશસ્કન્ધઃ સમાપ્તઃ ॥

॥ સમ્પૂર્ણોઽયં ગ્રન્થઃ ॥

ત્વદીયં વસ્તુ ગોવિન્દ તુભ્યમેવ સમર્પયે ।
તેન ત્વદઙ્ઘ્રિકમલે રતિં મે યચ્છ શાશ્વતીમ્ ॥

॥ ૐ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥

॥ ૐ તત્સત્ ॥

Proofread by PSA Easwaran

shrImadbhAgavataM - dvAdashaskandhaH
pdf was typeset on May 15, 2025

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*